

MAGYARORSZÁG ÉS A RÓMAI
SZENTSZÉK
III.

Exquisitae lucubrationes Cornelio Szovák
amicabiliter dicatae

TUSOR PÉTER, KANÁSZ VIKTOR

BUDAPEST • RÓMA

2022

HUNGARY AND THE HOLY
SEE OF ROME
III.

Exquisitae lucubrationes Cornelio Szovák
amicabiliter dicatae

Edited by
PÉTER TUSOR, VIKTOR KANÁSZ

MAGYARORSZÁG ÉS A RÓMAI
SZENTSZÉK
III.

Exquisitae lucubrationes Cornelio Szovák
amicabiliter dicatae

Szerkesztette
TUSOR PÉTER, KANÁSZ VIKTOR

Bibliotheca Historiae Ecclesiasticae Universitatis Catholicae de Petro Pázmány nuncupatae
Series I

Collectanea Vaticana Hungariae

sub Alto Patrocinio Em.mi ac Rev.mi

P. Card. ERDŐ

fundavit ac moderatur

P. TUSOR

Előadások a Fraknói Nyári Akadémián 5–16.

Kiadja a Fraknói Vilmos Római Történeti Kutatócsoport
és a BTK Moravcsik Gyula Intézet (ELKH)

Published by the Vilmos Fraknói Vatican Historical Research Institute
and the BTK Gyula Moravcsik Institute (ELKH)

<http://institutumfraknoi.hu>

© *The authors and the editors*, 2022

ISSN 1786-2116

ISSN 2939-6980

ISBN 978 615 6448 19 4

ISBN ebook 978 615 6448 20 0

Felelős kiadó

Publisher responsible

a Gondolat Kiadó igazgatója

the Director of "Gondolat" Publishing House

Szerkesztette, szedte és tördelte - *Typography*

a Typographia Canisensis

Mutató - *Index*: Gy. Sági

Olvasószerkesztő - *Corrector*: T. Kruppa, R. Oláh P.

Borítóillusztráció - *Coverillustration*: G. Xantus

Kiadásra előkészítette - *Prepared for publication*

a GONDOLAT Kiadó - *the Publishing House "Gondolat"*

TARTALOM

<i>Előszó</i> (Tusor Péter)	7
<i>Laudáció</i> (Solymosi László, Rácz György)	10
Jolánta királyné hitbére és az Aranybulla. Egy ismeretlen királyi adománylevél 1222-ből (Bácsatyai Dániel)	13
A Bíborosi Kollégium és a magyar konzisztoriális javadalmak. <i>Az Obligationes et Solutiones</i> 52. kötetének magyar vonatkozású bejegyzései a 14. század végéről (Fedeles Tamás)	37
Két ismeretlen bréveregisztrum IV. Sixtus pápa idejéből (Nemes Gábor)	65
Egy ismeretlen konzisztoriális forrás 1502-ből. Egri segédpüspöki <i>processus informativus</i> a modenai Este-levéltárban (Kuffart Hajnalka, Nemes Gábor, Tusor Péter)	95
Kié a kinevezés joga? Az esztergomi Szent Péter-oltár kegyurasága (C. Tóth Norbert)	111
Elveszett pápai bullák nyomában. Girolamo Balbi pozsonyi prépost gurki püspöki kinevezése (1522–1523) (Lakatos Bálint)	147
Többszólamú hírek? Pápai nunciusok jelentései Magyarországról a 16. század közepén (Kanász Viktor)	195
Nunciusok háborúban. Filippo Spinelli a prágai udvarban (Kruppa Tamás)	211
Egy zágrábi kanonok fellebbezése Rómába Pázmány ellen. Gróf Erdődy János letétele az egri püspökségről (Sopron, 1625) (Tusor Péter)	229
Telekessy István csanádi püspöki kinevezése. Források a firenzei Medici-levéltárból (1696) (Mihalik Béla Vilmos)	265
Egy konklávé hírei Győrben. Bartolomeo Pinto Poloni római ágens 1769-es levelei Zichy Ferenc győri püspöknek (Oláh P. Róbert)	277

A székesfehérvári püspökség legkorábbi processzusa (1777) (Tóth Tamás) . . .	299
Fraknói Vilmos kutatási kérelmei a Vatikáni Apostoli Levéltárban (1881–1885) (Nagy Katalin)	307
„Ez tiszta magyar örület...” Források a <i>Cristi fideles graeci</i> bulla utóéletéhez (Véghseő Tamás)	323
Grósz József kalocsa-bácsi érsek megbeszélései Alvary Gascoigne budapesti angol követtel 1945-ben (Sági György)	341
Tomek Vince piarista generális a vatikáni diplomácia tanácsadója és krónikása (Rétfalvi Balázs)	359
<i>Rövidítések</i>	379
<i>Szerzők</i>	381
<i>Magyarország és a római Szentszék III.</i> (Összefoglalók)	383
<i>Ungarn und der Heilige Stuhl von Rom III.</i> (Zusammenfassungen, übersetzt von András Forgó)	405
<i>Hungary and the Holy See of Rome III.</i> (Summaries in English, translated by László Kristó)	431
<i>Index</i> (Összeállította: Sági György)	455
<i>Table of Contents</i>	467

KÉT ISMERETLEN BRÉVEREGISZTRUM IV. SIXTUS PÁPA IDEJÉBŐL*

I. A KÖTETEK

1970-ben a londoni Sotheby's aukciós ház árverésén minden bizonnyal számos értékes műkincs került kalapács alá. Nem hinném, hogy felkelthette a gyűjtők figyelmét egy mogyoróbarna bőrkötésű, aranyozott címerrel ékesített kézirat, amelyet végül a Római Allami Levéltár (*Archivio di Stato di Roma*) vásárolt meg. Ráadásul az archívum két évvel később, 1972-ben szert tett egy ugyanilyen kötésű könyvre, amit ezúttal egy magánszemélytől, Muriel Fink-Errerától vásároltak.¹ Mindkét kötet² kifogástalan állapotban van ma is, szemlátomást alig forgatták őket, bár jelenlegi kötésüket a 18. században nyerhették el.³ Legalábbis a neves francia könyvgyűjtő, Balthasar-Alexandre de Gérente, Sénas márkijának († 1762) két oroszlán tartotta, koronával és jelmonddal – „*In sperantia*” – ékesített címere erre utal.⁴

A két kötet tehát elsősorban a beltartalma miatt érdekes: IV. Sixtus pápa (1471–1484) pontifikátusának hatodik évében kiadott *commune*-típusú brévét tartalmaz, az első, amely az Acquisiti e doni, busta 26/1. jelzetet kapta, 1476. augusztus 27-től 1477. január 31-ig, míg a busta 27/1. 1477. február 1-től 1477. augusztus 22-ig. A regisztrumokban a brévék kronologikus rendben követik egymást, és minden hónap új oldalon kezdődik, amelyek talán eredetileg önálló füzeteket is alkothattak. A két kötet egy kéz írásával íródott, és szinte mindegyik bréve Leonardo Griffi pápai titkár nevéhez köthető.⁵

Ahhoz, hogy a késő középkori kúria irattermelésében el tudjuk helyezni e két becses forrást, illetve hogy a bennük található magyar vonatkozású tételeket értelmezni tudjuk, célszerűnek tartom röviden összefoglalni a brévékre, illetve azok regisztrálására vonatkozó eddigi ismereteinket.⁶

* Készült az ELKH TKI 30 207. sz. kutatócsoporti támogatás keretében. – Köszönöm C. TÖTH NORBERTnek, FEDELES TAMÁSNAK és LAKATOS BALINTNAK a kéziratához fűzött tanácsait, észrevételeit, megjegyzéseit.

¹ RITA COSMA, *Due nuovi registri di brevi di Sisto IV*, Archivio Della Società Romana Di Storia Patria 103 (1980) 305–312, 305.

² ASR Acquisiti e doni, busta 26/1, n. 28. és busta 27/1, n. 31.

³ A b. 26/1. kötet méretei kisebbek, mint a b. 27/1-é, ez előbbi a kötés során körülvágták. Talán az újrakötéskor vették el a b. 27/1. kötet végéről néhány oldalt, COSMA, *Due nuovi registri*, 305–306.

⁴ JEAN GUIGARD, *Nouvel armorial du bibliophile. Guide de l'amateur des livres armoriés II*, Paris 1890, 253. A címet RITA COSMA tévesen azonosította a Mendoza családdal, COSMA, *Due nuovi registri*, 305.

⁵ COSMA, *Due nuovi registri*, 308–309. Griffiről lásd THOMAS FRENZ, *Die Kanzlei der Päpste der Hochrenaissance 1471–1527* (BDHIR 63), Tübingen 1986, 397. n. 1504; PHILIPP STENZIG, *Botschaftzeremoniell am Papsthof der Renaissance I–II* (Tradition–Reform–Innovation. Studien zur Modernität des Mittelalters 17), Frankfurt am Main 2013, II, n. III0.

⁶ Erre bővebben lásd NEMES GÁBOR, *Brevia Clementina. VII. Kelemen pápa magyar vonatkozású brévei (1523–1526)* (CVH I/12; Publicationes Archivi Dioecessani Lauriensis. Fontes, Studia 23), Budapest–Győr–Róma 2015, XI–XVII.

2. BRÉVE, BRÉVEREGISZTRUM

A brévét eredetileg a 14. századi pápai kúriának az az igénye hívta életre, hogy a Pápai Állam diplomáciájának és adminisztrációjának levelezését egy, a kancelláriától független, gyorsan és viszonylag kevés személy által kiállított irattípussal bonyolíthassák le. A brévék kibocsátását a 15. század folyamán egyre inkább a kamarától – főleg II. Pius és II. Pál pápák pontifikátusa alatt – függetlenedő titkárok intézték. Közülük kiemelkedtek a házi magántitkárok (*secretarius domesticus/intimus*), akik révén az egyházfőknek közvetlen rálátásuk lett a bizalmas levelezésre.

A kancelláriai és kamarai ügymenetnél (*expeditio per cancellariam / expeditio per cameram*)⁷ gyorsabb és olcsóbb ügyintézés miatt egyre többen kérték, hogy kérvényükre a pápa bréve formában (*in forma brevis*) válaszoljon. Ekkor alakult ki a brévék két típusa, az eredetileg csak politikai és adminisztrációs ügyekben kiállított *de curia* mellett a *commune* is. Ez utóbbin belül fejlődött ki egy harmadik típus, a *breve supplicatione introclusa*, amely nem más, mint a szignált, tehát jóváhagyott kérvényhez mellékelte, a végrehajtásra kijelölt személyeknek címzett igen sablonos utasítás.⁸ A bréve mint irattípus sikere révén a pápák a titkárok közreműködésével tulajdonképpen forradalmasították a szentszéki iratkiállítást, hiszen az Apostoli Kancellária és Kamara hosszadalmas és bonyolult ügyintézésének megkerülésével közvetlenül, gyorsabban és hatékonyabban tudtak iratokat kiállíttatni.⁹ Az így megnőtt irattermelés miatt¹⁰ meg kellett növelni az iratok expedálásáért felelős személyzetet is. VIII. Ince pápa 1487-ben a korábban hat-hét titkár helyett létrehozta a harminctagú titkárok kollégiumát, VI. Sándor pedig 1503-ban megalapította a bréveszkriptorok kollégiumát, akik kifejezetten a *commune* brévék kiállításáért voltak felelősek.¹¹

Jóllehet a *commune*-típusúak elsősorban a pápához benyújtott szupplikációkra kiadott kegyes (*de gratia*) vagy jogi (*de iustitia*) ügyekben keltek, fontos hangsúlyozni, hogy a két típus nem elsősorban tematikájukban vagy a címzettek társadalmi rangjában, sokkal inkább a kiállítás ügymenetét tekintve különböznek egymástól. A *de curia* brévéket ugyanis a *secretarius domesticus*-nak a saját, a titkárok kollégiumától teljesen függetlenül működő irodája állította ki.¹² Részben ez indokolhatja azt is, hogy a *de curia* és a *commune* brévéket egymástól elkülönülten, IV. Sixtus pápától kezdve pedig külön kötetben is regisztrálták.¹³

⁷ FRENZ, *Die Kanzlei der Päpste*, 105–180.

⁸ A legkorábbi ismert ilyen típusú bréve 1465-ben kelt, KARL AUGUST FINK, *Zu den Brevia Lateranensia des Vatikanischen Archivs*, QFIAB 32 (1942) 260–266, 262–266.

⁹ CHARLES MARTIAL DE WITTE OSB, *Notes sur les plus anciens registres de brevés*, BIHB 31 (1958) 153–168, 160–161.

¹⁰ KARL AUGUST FINK, *Untersuchungen über die päpstlichen Breven des 15. Jahrhunderts*, RQ 43 (1935) 55–86, 59–74; COSMA, *Due nuovi registri*, 308.

¹¹ FRENZ, *Die Kanzlei der Päpste*, 220–225; SERGIUS PAGANO, *Brevia communia et de Curia saec. XV. Paulus II (1464–1471)* (CAV 116), Città del Vaticano 2021, XX–XXVI.

¹² WITTE, *Notes sur les plus anciens registres*, 164; COSMA, *Due nuovi registri*, 309–310.

¹³ WITTE, *Notes sur les plus anciens registres*, 159.

Nézzük, mit is tudunk a bréveregisztumokról! A szakirodalom a brévék regisztrálása tekintetében a regisztrálás időbeni kezdete, valamint a regisztrumok pusztulásának mértéke tekintetében korántsem egységes. A fennmaradt legkorábbi, 1470 és 1490 között készült bréveregisztumok jelentős részét a vatikáni levéltár őrizte meg, de éppen IV. Sixtus pontifikátusa idejéből fennmaradtak közül négy a vatikáni archívumon kívül található: a szóban forgó két római köteten kívül egy Firenzében, a Biblioteca Nazionaleban,¹⁴ egy pedig Veroliban, a Biblioteca Giovardianában maradt fenn.¹⁵ Számuk azonban ezzel együtt is csak tizennégy.¹⁶ Időbeni eloszlásuk a következőképpen rekonstruálható:

II. Pál, IV. Sixtus és VIII. Ince pápa fennmaradt bréveregisztumai

Pontifikátusi év	Breve de curia		Breve commune	
II. Pál				
1.				
2.				
3.				
4.				
5.				
6.				
7.	AAV Arm. XXXIX, vol. 12. fol. 1–182.	1470. IX. 17. – 1471. VII. 23.	AAV Arm. XXXIX, vol. 12. fol. 183–290.	1470. IX. 13. – 1471. VII. 20.
IV. Sixtus				
1.			AAV Arm. XXXIX, vol. 14.	1471. X. 10. – 1472. IX. 11.

¹⁴ G. MAZZATINTI, *Inventari dei manoscritti delle biblioteche d'Italia* X, Forlì, 1900, 25.

¹⁵ GOTTFRIED LANG, *Studien zu den Brevenregistern und Brevenkonzepten des XV. Jahrhunderts aus dem Vatikanischen Archiv*, Publikationen des ehemaligen Österreichischen Historischen Instituts in Rom 4/1, Innsbruck–Leipzig 1938, 133–147, 145; FINK, *Zu den Brevia Lateranensia*, 261–262; WITTE, *Notes sur les plus anciens registres*, 163; HERMANN DIENER, *Die grossen Registerserien im Vatikanischen Archiv (1378–1523). Hinweise und Hilfsmittel zu ihrer Benutzung und Auswertung*, QFIAB 51 (1971) 305–368, 345; THOMAS FRENZ, *Die verlorenen Brevenregister 1421–1527*, QFIAB 57 (1977) 354–365, 360–361; COSMA, *Due nuovi registri*, 308; THOMAS FRENZ, *L'introduzione della scrittura umanistica nei documenti e negli atti della curia pontificia del secolo XV* (Littera Antiqua 12), Città del Vaticano 2005, 201–207; PAGANO, *Brevia communia*, VII–IX.

¹⁶ AAV Arm. XXXIX, vol. 16. és 16A eredetileg egy kötet lehetett és csak utólag választották szét két kötétté, FERDINAND KALTENBRUNNER, *Die Fragmente der ältesten Registra Brevium im Vatikanischen Archiv*, Mitteilungen des Instituts für Österreichische Geschichtsforschung 6 (1883) 79–93, 86.

2.				
3.				
4.				
5.				
6.			ASR Acquisiti e doni, b. 26/1. ASR Acquisiti e doni, b. 27/1.	1476. VIII. 27. – 1477. I. 31. 1477. II. 1. – 1477. VIII. 22.
7.				
8.				
9.			Veroli, Bibl. Giovar- diana, Ms. 14.*	1479. VIII. 26. – 1479. XI. 26.
10.			AAV Arm. XXXIX, vol. 13.	1480. VIII. 26. – 1480. XII. 16.
11.	Firenze, Bibl. Nazi- onale, Ms. II.III.256.	1 4 8 1 . VIII. 25. – 1482. VIII. 24.		
12.	AAV Arm. XXXIX, vol. 15.	1 4 8 2 . VIII. 25. – 1483. VIII. 24.		
13.	AAV Arm. XXXIX, vol. 16.** AAV Arm. XXXIX, vol. 16A***	1 4 8 3 . VIII. 25. – 1483. XII. 30. 1484. I. – 1484. VII. 30.		
VIII. Ince				
1.	AAV Arm. XXXIX, vol. 18.	1 4 8 4 . VIII. 30. – 1485. VIII. 30.		
2.	AAV Arm. XXXIX, vol. 19.	1 4 8 5 . IX. 12. – 1486. VIII. 8.		

3.				
4.			AAV Arm. XXXIX, vol. 20.	1488. V. 1. – 1488. X. 6.
5.				
6.			AAV Arm. XXXIX, vol. 21. AAV Dat. Ap., Brev. Lat. vol. 1.	1490. I. 2. – 1490. III. 31. 1490. VII. 1. – 1490. VIII. 31.
7.				
8.				

* Másolata: AAV Arm. XXXIX, vol. 16D. A kötetet ANGELO MERCATI fotóztatta le a vatikáni levéltár számára, FINK, *Zu den Brevia Lateranensia*, 261; PAGANO, *Brevia communia*, VIII–IX.

** Másolata: AAV Arm. XXXIX, vol. 16B.

*** Másolata: AAV Arm. XXXIX, vol. 16C.

Abban minden kutató egyetért, hogy az 1527. évi *sacco di Roma* súlyos károkat okozott az állományban,¹⁷ abban azonban már korántsem, hogy ez az állomány mekkora részét érintette. KARL AUGUST FINK szerint már V. Márton idején, 1420/1421 körül igazolható a brévék regisztrálása.¹⁸ Ezzel szemben CHARLES MARTIAL DE WITTE¹⁹ és GERMANO GUALDO²⁰ szerint csak II. Pál idején, 1467/1468 körül kezdődhetett, szükségességét pedig épp a diplomáciai és politikai tartalmú levelek – amelyeket bizalmas tartalmuk miatt nem regisztráltak²¹ – mellett feltűnő *de gratia* és *de iustitia* ügyek indokolhatták.

Mivel a fennmaradt kötetekből az látszik, hogy a *de curia* brévék évi egy, a *commune* brévék pedig évi kettő-három kötetet tettek ki, így csak IV. Sixtus pápa pontifikátusa esetén 40–60 regisztrummal számolhatunk, amiből jelenleg nyolc ismert. DE WITTE egyik érve a korai regisztrálás ellen pont ez: ha V. Márton pápától indult volna a regisztrálás, akkor VIII. Ince pápa haláláig több mint 200 kötetnek kellett volna már lennie, és DE WITTE ilyen mértékű pusztulást nem tartott elképzelhetőnek.²² THOMAS FRENZ FINK és DE WITTE nézetének vizsgálata során igyekezett kompromisszumos álláspontot kialakítani. DE WITTE-t cáfolva kijelentette, hogy több száz kötet pusztulása igenis lehetséges, elég pusztán a *Sacra Romana Rota* pro-

¹⁷ KALTENBRUNNER, *Die Fragmente*, 80.

¹⁸ KARL AUGUST FINK, *Die ältesten Breven und Brevenregister*, QFIAB 25 (1933–1934) 292–307, 301–303.

¹⁹ WITTE, *Notes sur les plus anciens registres*, 154–155, 158.

²⁰ GERMANO GUALDO, II „*Liber brevium de curia anni septimi*” di Paolo II. *Contributo allo studio del breve pontificio*, Mélanges Eugène Tisserant IV (ST 234), Città del Vaticano 1964, 301–345, 303; az ő véleményét fogadta el PAGANO, *Brevia communia*, XI–XII.

²¹ DIETER BROSCH, *Breven und Papst Pius II*, RQ 70 (1975) 180–224, 180.

²² WITTE, *Notes sur les plus anciens registres*, 155–156.

cesszusaira gondolunk. Ugyanakkor KARL AUGUST FINKnek a korai regisztrálással kapcsolatos érveit sem tartotta megalapozottnak. A szó mai értelmében vett bréve-regisztrumok születését II. Pál pápához és titkárához, Leonardo Datihoz kötötte, és a korábban született titkári formuláriumokat, gyűjteményeket a regisztrumok kezdetleges előzményeinek tekintette. FRENZ a korábbi szakirodalomban megjelentnél kevesebb kötettel számolt, a pusztulás mértékét mintegy 75%-ra becsülte.²³

Nehéz a képet pontosítani akkor is, ha megnézzük a Kárpát-medence levéltárában fennmaradt brévéket. II. Pál, IV. Sixtus és VIII. Ince pontifikátusának korából mindössze 18 bréve maradt fenn, jellemzően azokból az évekből, amelyekből nem őrződtek meg regisztrumok.²⁴ Két esetben találunk olyan brévét, amelynek mind magyarországi példánya, mind a regisztruma megtalálható, és mindkettő szóban forgó római kötetekben található.²⁵

3. HISTORIOGRÁFIA

A vatikáni levéltárban őrzött Mátyás-kori bréve-regisztrumok nem voltak ismeretlenek a magyar kutatás számára. CSELES MÁRTON (1641–1709) jezsuita²⁶ volt az első magyar, aki a Vatikáni Levéltár bréve-regisztrumok fondjának (Arm. XXXIX) köteteiben Kollonich Lipót esztergomi érsek megbízásából kutatásokat végzett és másolatokat készített. Tizenegy kötetből álló másolatai közül a kilencedik tartalmaz Mátyás-kori brévéket VIII. Ince idejéből,²⁷ amelyeket elsősorban jezsuita történetíró rendtársai aknáztak ki. Kaprinay István gyűjteményében megtalálhatók a CSELES kötetéről készült másolatok,²⁸ amelyekből PRAY GYÖRGY, SCHMITTH MIKLÓS és KATONA ISTVÁN is bőséggel merített. KOLLER JÓZSEF, a pécsi egyházmegye történetírója is kézbe vette a 15. századi bréve-regisztrumokat, és több forrást teljes egészében is közölt.²⁹

AUGUSTIN THEINER, a levéltár prefektusa ROSKOVÁNYI ÁGOSTON váci, majd nyitrai püspök felkérésére összeállított két vaskos kötetben is szép számmal találhatunk II. Pál, IV. Sixtus és VIII. Ince pápák köteteiből kiadott brévéket, de az ezután készített horvát (délsláv) okmánytár is tartogat számunkra néhány forrást.³⁰

²³ FRENZ, *Die verlorenen Brevenregister*, 357–360; FRENZ, *L'introduzione della scrittura umanistica*, 31–40.

²⁴ II. Pál idejéből nem maradt fenn, IV. Sixtustól: NEMES, *Repertorium*, n. 346. 347. 353. 359. 362. 369. 372. 374. 378. 380. 382. 384. 397. 401. VIII. Incétől: uo., n. 407. 422. 423. 425. A 409. 412. 417. sz. brévek címzettjei nem magyarországiak.

²⁵ *Függelék*, 6. és 15. sz.

²⁶ TUSOR PÉTER, *Monumenta és Collectanea. Magyar történeti kutatások a Vatikánban (1881–2021)* (CVH I/20), Budapest–Róma 2022, 16–17. Életére lásd MONAY FERENC, *A római magyar gyóntatók*, Róma 1956, 101–107.

²⁷ ELTE EKK Ms. Ab 50. tom. IX; lásd még *Catalogus manuscriptorum Bibliothecae Reg. Scient. Universitatis Budapestinensis II/1–3*, Budapestini 1889–1907, II/1, 54.

²⁸ ELTE EKK Collectio Kaprinaiana, A, tom. XIV, illetve B, tom. LXV, lásd még *Catalogus manuscriptorum*, II/3, 54, 627–628.

²⁹ JOSEPHUS KOLLER, *Historia episcopatus Quinqueeclesiarum IV*, Posonii 1796.

³⁰ THEINER, *Vet. mon. Hung.*, II; THEINER, *Vet. mon. Slav.*, I.

A levéltár 1881-es megnyitása után FRAKNÓI VILMOS vezetésével megindult, és a *Monumenta Vaticana Hungariae* köteteiben testet öltött nagyszabású forrásfeltárás a Mátyás-kor brévéit is érintette.³¹ A sorozat szerkesztőbizottsága elhatározta, hogy Mátyás király halálának 400. évfordulójára az uralkodónak a pápákkal folytatott levelezését egy kötetbe rendezve kiadja. A grandiózus feladattal DÉCSÉNYI-SCHÖNHERR GYULÁT bízták meg, aki 1889-ben nemcsak a vatikáni levéltárban, hanem a már említett firenzei *Biblioteca Nazionale*-ban lévő bréveregisztrumot is tanulmányozta.³² A Mátyás királyhoz szóló pápai brévék végül 1891-ben láttak napvilágot.³³ A bréveregisztrumok 1490-ig terjedő köteteit E. KOVÁCS PÉTER nézte át újra 1985–1986-ban, amelyről mikrofilmfelvételeket is rendelt.³⁴

Mivel IV. Sixtus pápának e két, szóban forgó bréveregisztruma eddig ismeretlen volt a magyar kutatás előtt, így tehát a közelmúltban feltárt tizenhat³⁵ bréve számos ismeretlen adalékkal gazdagítja a Mátyás-kori pápai-magyar kapcsolatok történetét. Nézzük meg a forrásokat!

4. A FELTÁRT „ÚJ” MAGYAR VONATKOZÁSÚ BRÉVÉK

a) *Arbei püspökség*

A bréveregisztrumokban részben olyan típusú ügyek tűnnek fel, amelyekkel akár bul-lákban is találkozhatunk, ilyen például az arbei püspökség esete is. Az arbei egyházmegye ugyanis nemcsak a velencei fennhatóságú Arbe (horvátul Rab) szigetéből állott, hanem áterjedt a már magyar koronához tartozó szárazföldi részekre is. Ez a kialakult helyzet magában hordozta a visszaélés lehetőségét.³⁶ 1477. június 11-én IV. Sixtus pápa írt Frangepán

³¹ Erről lásd TUSOR, *Monumenta és Collectanea*, 19–29.

³² DÉCSÉNYI GYULA, *Olaszországi történeti kutatások*, Századok 26 (1892) 467–475 és 550–559, 467–468, 470–473, 554–559; TUSOR, *Monumenta és Collectanea*, 37, 124–125.

³³ *Mátyás király levelezése a római pápákkal 1458–1490* (MVH I/6), Budapest 1891.

³⁴ Gyűjtését lásd MNL-OL DF 290 699–290 796. Ennek listáját lásd MNL-OL Kutatási jelentések, Olaszország 23, 15–19.

³⁵ Egy bréve (*Függelék*, 17. sz.) hiába lett a magyar királynak címezve, de a további címzett (Thomas Bouchier canterbury érsek), valamint témája (Salisbury dékánóságának javadalmi ügye) mind arra engednek következtetni, hogy az IV. Eduárd angol királynak szánták, csak a regisztrumkötet kopistája tévesztette el.

³⁶ TÖTH SZABÓ PÁL, *Magyarország a XV. század végén a pápai supplicatiók világánál I–IV*, Századok 37 (1903) 1–15, 151–159, 219–239, 327–344, 48.

Zsigmond zenggi ispán³⁷ özvegyének, Ilonának,³⁸ valamint Korbáviai János grófnak,³⁹ hogy Leonello Chierigato arbei püspök⁴⁰ panasza szerint püspöksége tizedeit és néhány jogát – amelyről ráadásul Ilona néhai házastársa, Zsigmond gróf az előző arbei püspökkel megállapodást is kötött – jogtalanul elfoglalták.⁴¹ Az egyházfő továbbá megbízta Maffeo Vallaresso zárai érseket,⁴² hogy az említett Korbáviai Jánost és Ilona asszonyt, valamint Giorgio Difnicio nonai⁴³ és Nicolaus Machinensis korbáviai püspököt⁴⁴ – akik az arbei egyházmegye egy bizonyos részét elfoglalták – vegye rá, hogy a jogtalan foglalásokat adják vissza.⁴⁵ A kis arbei egyházmegye gondjai azonban ezzel egyáltalán nem oldódtak meg, mert következő püspöke, Alvisse Malombra újfent a pápától kellett segítséget kérjen a helyzet megoldása érdekében.⁴⁶ Hasonló problémával fordult az esztergomi káptalan is IV. Sixtus pápához, aki I. Mátyás királyt kereste fel, hogy védje meg az esztergomi káptalant a jogaikat, tizedeiket és más javaikat jogtalanul háborgatóktól.⁴⁷ Hogy kik voltak azok, arról a brève nem szól.

³⁷ Frangepán Zsigmond 1434. szept. 2-én jelent meg először a forrásokban: THEINER, *Vet. mon. Slav.*, I, 369–370. Életére lásd 1435–1465 között THALLÓCZY LAJOS–BARABÁS SAMU (kiad.), *A Frangepán család oklevéltára I–II* (MHH I/35 és 38), Budapest 1910–1913, I, 270–271. 279–282. 341. 371. 374–376; II, 26–27. 45–46. 49. 92., valamint MNL-OL DF 218 759. 231 203. 1445–1446-ban a győri püspökség kormányzója, C. TÓTH NORBERT, *Magyarország késő középkori főpapi arcbontológiája. Érsekek, püspökök, illetve segédpüspökeik, vikáriusai és jövedelemkezelői az 1440-es évektől 1526-ig* (A Győri Egyházmegyei Levéltár Kiadványai. Források, feldolgozások 27), Győr 2017, 69. Lásd még ENGEL PÁL, *Magyar Középkori Adattár. Középkori Magyar Genealógia*, PC-CD-ROM 2001, Frangepán 1. tábla (vegliai, modrusi és zenggi grófok).

³⁸ Ilona, Frangepán Zsigmond özvegye 1468. máj. 8. MNL-OL DL 348 26; THALLÓCZY–BARABÁS, *A Frangepán család oklevéltára*, II, 131–135. 145–146. 1489. nov. 10-én végrendelezett, 1493. jún. 4-én pedig már nem élt, *uo.*, II, 191. 211.

³⁹ Korbáviai János gróf 1451. okt. 27. MNL-OL DF 230 785; 1467. ápr. 22. MNL-OL DL 16 523; 1469. aug. 8. NAGY IVÁN–NYÁRY ALBERT, *Magyar diplomáciai emlékek Mátyás király korából 1458–1490 II* (MHH IV), Budapest 1877, 137; 1479. ápr. 12. MNL-OL DL 33 154; 1480. jún. 23. NAGY–NYÁRY, *Magyar diplomáciai emlékek*, II, 433; 1483. szept. 1. MNL-OL DL 45 694. 1485-ben felesége, Újlaki Katalin már özvegy, lásd WERTNER MÓR, *Újlaki Miklós erdélyi vajda családi történetéhez*, A Hunyadmegyei Történelmi és Régészeti Társulat Évkönyve 17 (1907) 57–85, 73. Lásd még ENGEL, *Genealógia*, PC-CD-ROM 2001, Korbáviai grófok, Újlaki 2. tábla.

⁴⁰ Leonello Chierigato, vicenzai származású klerikus, Marco Barbo bíboros familiárisa, kánonjogi doktor, arbei (1472–1484), traui (1484–1488), majd concordiai (1488–1506) püspök, szentszéki diplomata, pápai referendárius (1482–1496). Nagybbrészt Rómában tartózkodott, arbei egyházmegyéjét vikáriusai által kormányozta. DANIELE FARLATO, *Illiricum sacrum V. Ecclesia Jadertina*, Venetia 1775, 259–260; HC II, 92. 133. 253; FRENZ, *Die Kanzlei der Päpste*, 398. n. 1513; STENZIG, *Botschaftzeremoniell*, II, 1042–1044.

⁴¹ *Függelék*, 10–11. sz.

⁴² Maffeo Vallaresso zárai érsek (1450–1494), FARLATO, *Illiricum sacrum*, V, 117–122, HC II, 166; MATTEO MELCHIORRE, *Vallaresso, Maffeo*, DBI vol. 98, Roma 2020, [https://www.treccani.it/enciclopedia/maffeo-vallaresso_\(Dizionario-Biografico\)](https://www.treccani.it/enciclopedia/maffeo-vallaresso_(Dizionario-Biografico)), letöltés 2022. 07. 02.

⁴³ Giorgio Difnicio nonai püspök (1475–1523), DANIELE FARLATO, *Illiricum sacrum IV. Ecclesiae suffraganeae metropolis Spalatensis*, Venetia 1769, 223–225. HC II, 204; III, 260. Ez ügyben a pápa neki külön is írt: ASR Acquisiti e doni, b. 27/1, n. 31, fol. 226v.

⁴⁴ Róla lásd lentebb.

⁴⁵ *Függelék*, 12. sz.

⁴⁶ TÓTH SZABÓ, *Magyarország a XV. század végén*, 48.

⁴⁷ *Függelék*, 13. sz.

b) Marócsai Balázs szentelési ügye

Marócsai Balázs esete a késő középkori káptalanok mindennapjaiba enged betekintést. IV. Sixtus pápa ugyanis Marócsai Domonkos fia Balázs kemléki főesperesnek, a kánonjog doktorának, zágrábi kanonoknak egy bullájában már korábban megengedte, hogy – jóllehet nem volt áldozópappá szentelve – a zágrábi káptalan ülésein felszólalhasson, mind a magán, mind a nyilvános cselekményeken, tanácskozásokon és a pecsételéseken is jelen lehet, bármilyen javadalomból, jövedelemből, a napi elosztásokból és haszonból – még a pecsételési pénzből is – úgy részesülhet, mintha már fel lenne szentelve. A káptalan ugyanakkor – amint az, az említett Balázs kanonok panaszaiából kiderült – ezt a bullát vonakodott kihirdetni és a végrehajtását pedig fellebbezés ürügyén akadályozta. A pápa nemcsak a káptalant utasította a Marócsai Balázs számára kiállított bulla végrehajtására, hanem külön megbízta Szentlászlói (Tűz) Osvát zágrábi püspököt is, hogy ügyeljen a bullában foglaltak betartására.⁴⁸

Az eset megértése szempontjából ismerkedjünk meg először a főszereplővel, Marócsai Balázssal. Egyetemi tanulmányait Padovában végezte 1463 és 1467 között, és ott is szerzett kánonjogi doktorátust.⁴⁹ Műveltségét és a jogban való jártasságát a zágrábi érseki könyvtárban lévő kéziratok is igazolják.⁵⁰ 1473-tól haláláig, 1495-ig viselte kemléki főesperességét,⁵¹ a zágrábi székesegyházban lévő *all'antica* vörösmárvány sírköve pedig humanista műveltségéről és kifinomult ízléséről tanúskodik.⁵² Vajon mire alapozhatta ezt a Marócsai Balázsra nézve szigorú eljárását a káptalan? Abban a szerencsés helyzetben vagyunk, hogy megőrződött a zágrábi székeskáptalan statútuma, ahol azonban mindössze annyi szerepel, hogy a káptalani ülésen csak a pappá szentelt kanonokok szólalhattak fel.⁵³ A brévében szereplő problémáról 1423-ból fennmaradt forrásaink tájékoztatnak. A pozsonyi társaskáptalan ugyanis azt a kérdést intézte az esztergomi székeskáptalanhoz, hogy a kisebb egyházi rendekre szentelt kanonokok részt vehetnek-e a káptalani üléseken és fel is szólalhatnak-e rajta, jelen lehetnek-e oklevelek pecsételésekor és részesedhetnek-e a pecsételési pénzből. A pozsonyi kanonokok kérdéseire Vicedomini Máté

⁴⁸ Függelék, 4–5. sz.

⁴⁹ VERESS ENDRE, *Olasz egyetemeken járt magyarországi tanulók anyakönyve és iratai 1221–1864* (MHI 3), Budapest 1941, 161–162; HARASZTI SZABÓ PÉTER–KELÉNYI BORBÁLA, *Magyarországi diákok francia, angol, itáliai és német egyetemeken a középkorban 1100–1526* (Magyarországi diákok a középkori egyetemeken 3), Budapest 2019, 215.

⁵⁰ CSONTOSI JÁNOS, *Adalék a magyarországi XIV–XV. századi könyvmásolók és betűfestők történetéhez. Második közlemény*, MKSz 4 (1879) 134–149, 141–142; CSAPODI CSABA–CSAPODINÉ GÁRDONYI KLÁRA, *Bibliotheca Hungarica. Kódexek és nyomtatott könyvek Magyarországon 1526 előtt II. Fennmaradt kötetek: 2. K–Z* (A MTAK közleményei 31), Budapest 1993, 250. n. 2827–2828, 256. n. 2866, 345. n. 3378.

⁵¹ IVAN KRST. TKALČIĆ, *Monumenta historica liberae regiae civitatis Zagrabiae metropolis regni Dalmatiae, Croatiae et Slavoniae II*, Zagreb 1894, 360. 398. 493; MNL-OL DL 49 380., MNL-OL DF 257 089.

⁵² MIKÓ ÁRPÁD, *Reneszánsz művészet a Jagelló-kori Magyarországon I. Az all'antica művészeti köznyelv kialakulása és elterjedése*, Ars Antica 61 (2015), 4. sz., 363–420, 386.

⁵³ IVAN KRST. TKALČIĆ, *Monumenta historica episcopatus Zagabiensis II*, Zagreb 1874, 74.

esztergomi olvasókanonok és vikárius egyöntetű nemmel válaszolt, és hozzátette, hogy ugyanakkor a kisebb papi rendekre felszentelt kanonokok a pecsételési pénzen kívül minden egyéb jövedelemből – ha jelen vannak – részesednek.⁵⁴

Hozzá kell tenni még ehhez, hogy a késő középkori káptalanok létszámának legalább negyedét csak kisebb rendekre felszentelt kanonokok alkották.⁵⁵ Tehát joggal tehető föl a kérdés: vajon a Marócsai Balázssal szembeni szigor csak eseti jellegű volt vagy általánosabb problémával állunk szemben? A győri káptalan vizsgálata során egyértelműen kijelenthető, hogy ott nem volt ilyen szigorú szabályozás: hét esetben van adatunk olyan káptalani tagokról, akik már kanonokként mondták el első miséjüket. Debreceni Lukács, Nagyvátyi Pál mosoni főesperes, Pesti Pál és Vizi Márton nem sokkal a kanonoki testületbe kerülésük után,⁵⁶ Szombathelyi Gáspár és Iborliszkói István évekkal később, ez utóbbi már prépost korában,⁵⁷ míg Őcsényi Péter csak élete végén vette fel a nagyobb papi rendeket.⁵⁸ Ettől függetlenül azonban a káptalani divíziókon folyamatosan jelen voltak, tevékenységüket nem akadályozta állapotuk.

Emiatt úgy gondolom, hogy Marócsai Balázs esete mögött inkább egy, a káptalanon belüli ellentét állhat.

c) Szerzetesek

A világi papság mellett a szerzetesek is megjelennek a feltárt brévékben. IV. Sixtus pápa 1477. augusztus 22-én Matucsinai Gábor kalocsai érsekhez a Magyarországon tevékenykedő domonkos rend érdekében írt, mivel a szerzeteseket sokan akadályozzák az Apostoli Szentszék kiváltságai szerint végzett lelkipásztori szolgálatukban.⁵⁹ A pápa levelének sajnos nem lett eredménye, mert már a következő évben a székesfehérvári domonkosok hasonló problémával fordultak újra az egyházfőhöz.⁶⁰

1477. január 4-én IV. Sixtus pápa Gabriele Rangoni egri püspököt, pápai követet⁶¹ bízta meg, hogy Mátyás király óhajára az elhagyatottá vált csúti és a zsámbéki

⁵⁴ C. TÖTH NORBERT, *Az esztergomi székeskáptalan a 15. században II. rész. Az ún. 1397. évi esztergomi székeskáptalani egyházlátogatási jegyzőkönyv* (Subsidia ad historiam medii aevi Hungariae inquirendam 13), Budapest 2021, 100–102.

⁵⁵ KÖBLÖS JÓZSEF, *Az egyházi középréteg Mátyás és a Jagellók korában* (Társadalom és művelődéstörténeti tanulmányok 12), Budapest 1994, 69–70; FEDELES TAMÁS, *A pécsi székeskáptalan személyi összetétele a késő középkorban (1354–1526)* (Tanulmányok Pécs történetéből 17), Pécs 2005, 134–137.

⁵⁶ GyEL Győri Káptalan Magánlevéltára (GyKMLt), Feudális, 1. köt., p. 121. 581. 614. 619., KÖBLÖS, *Az egyházi középréteg*, 386. 411. 418. 438.

⁵⁷ GyEL GyKMLt Feudális, 1. köt., p. 227. 234; KÖBLÖS, *Az egyházi középréteg*, 394. 429.

⁵⁸ GyEL GyKMLt Feudális, 1. köt., p. 282; KÖBLÖS, *Az egyházi középréteg*, 414–415.

⁵⁹ *Függelék*, 15. sz.

⁶⁰ MREV III, 249; THOMAS RIPOLL (ed.), *Bullarium Ordinis FF. Praedicatorum III*, Roma 1731, 560; IMPLÓM LAJOS, *Adatok a Szent Domonkos-rend magyarországi rendtartományának történetéhez. A rendtartomány alapításától 1526-ig*, sajtó alá rendezte Drimmer László–Zágorhidi Czigány Balázs, (Magyar Domonkos Rend-történet 1), Vasvár 2017, 620.

⁶¹ Gabriel Rangoni pápai követ (1467–1479), egri püspök (1476–1486). Életére lásd ANTONÍN KALOUS, *Plenitudo potestatis in partibus? Papežští legáti a nunciové ve střední Evropě na konci středověku (1450–1526)*

premontrei monostorokba – miután vizitálta őket – pálos szerzeteseket vezessen be.⁶² Hunyadi Mátyás még 1475-ben döntött arról, hogy a két monostort hön szeretett pálosainak juttatja.⁶³ A vizitáció végül 1479-ben meg is történt, majd a következő évben IV. Sixtus a pálos rend kérésére meg is erősítette az uralkodói adományt, és ezt követően be is iktatták őket új rendházaikba. A premontreiek nehezen törődtek bele a pápa által jóváhagyott királyi döntésbe, ezért az ügyre csak 1484-ben VIII. Ince pápa bullája tett pontot.⁶⁴ Később Fegyverneki Ferenc még kísérletet tett ősi monostoraik visszaszerzésére, de fáradozását már nem koronázta siker.⁶⁵

A szerzetesközösségek mellett egyéni életutak is megjelennek a brévékben: a garamszentbenedeki bencés monostor két – merőben más utat bejáró – szerzetese fordult Sixtus pápához. Szécsényi Mihály fia János tíz éves korában lépett be a ferences rendbe – valószínűleg annak is a szécsényi rendházaiba –, amit még fogadalma előtt elhagyott, és ezután kérte átvételét a bencés rendbe.⁶⁶ A másik, Patácsi András fia Bertalan a pécsi domonkos rendházban tett fogadalmat, de az őt kínzó fejfájás miatt – elvonultabb, nyugodtabb élet reményében – a felettesétől engedélyt kapott arra, hogy bármely más rendbe átmehet, kivéve a bencéseket. Ő azonban mégis a bencés rendet választotta, és talán ez is magyarázza, hogy szülőföldjétől miért is került ilyen messze.⁶⁷

A szerzetesek rendváltása nem volt ismeretlen a késő középkori Magyarországon, és érdekes módon a túlnyomórészt pálos és koldulórendi szerzetesek átlépések célja szinte mindig a bencés rend volt.⁶⁸ A jelenség azért is érdekes, mert a 15. századot a koldulórendek töretlen fejlődésével és a monasztikus rendek válságával szokták jellemezni. Mi motiválta Szécsényi Jánost és Patácsi Bertalant, hogy szerzetesi habitusukat lecseréljék? Talán a monasztikus ideálhoz való vonzódás? Míg Szécsényi

(Knižnice Matice Moravské 30), Brno 2010, 227–233; GUIDO DE BLASI, *Rangoni, Gabriele*, DBI vol. 86, Roma 2016, [https://www.treccani.it/enciclopedia/rangoni-gabriele-detto-gabriele-da-verona_\(Dizionario-Biografico\)](https://www.treccani.it/enciclopedia/rangoni-gabriele-detto-gabriele-da-verona_(Dizionario-Biografico)), letöltés 2022. 07. 04.; KRISTÓF ILONA, *Gabriele Rangone (Veronai Gábor) pályája (1410/20–1486)*, Mátyás király és az Egyház (Thesaurus Historiae Ecclesiasticae in Universitate Quinqueecclesiensi 10), szerk. Fedele Tamás, Pécs 2019, 65–82.

⁶² *Függelék*, 6. sz.

⁶³ GYÖNGYÖSI GERGELY, *Vitae Fratrum Eremitarum Ordinis Sancti Pauli primi eremitae*, ed. Franciscus L. Hervay (Bibliotheca Scriptorum Medii Recentisque Aevorum Series Nova 11), Budapest 1988, 125; *Documenta Artis Paulinorum. A magyar rendtartomány monostorai I–III* (A Magyar Tudományos Akadémia Művészettörténeti Kutatócsoportjának Forráskiadványai 10, 13, 14), Budapest 1975–1978 (DAP), I, 57. n. 70; III, 303. n. 1414; F. ROMHÁNYI BEATRIX, *A reform útjai. Szerzetesi reformok a késő középkori Magyarországon (1445–1505)*, Mátyás király és az Egyház, 233–251, 242.

⁶⁴ MREV III, 260–267; DAP I, 56. n. 69; 58–59. n. 73–77; III, 301–303. n. 1412–1413; KISBÁN EMIL, *A magyar pálosrend története I: 1225–1711*, Budapest 1938, 131.

⁶⁵ DAP III, 300. n. 1410; ERDÉLYI GABRIELLA, *Bakócz Tamás és a szerzetesrendek*, TSz 44 (2002), 1–2. sz., 21–64, 52.

⁶⁶ *Függelék*, 1. sz.

⁶⁷ *Függelék*, 2. sz.

⁶⁸ ERDÉLYI GABRIELLA, *Szökött szerzetesek. Erősök és fiatalok a késő középkorban*, Budapest 2011, 32–44; LUKSICS PÁL (szerk.), *XV. századi pápák oklevelei I–II* (MHI 1–2), Budapest 1931–1938, I, n. 148. 170. 328. 396. 961; II. n. 96. 611. 633. 934. 1294. 1453.

János túl fiatalon lépett be a ferencesekhez, és csak később ismerkedhetett meg bene-deki regulával, addig Patacsi Bertalant egészségi állapota miatt választhatta az aktív lelkipásztorkodás helyett a kontemplatív életet.⁶⁹

d) Jubileumi búcsúk

Az 1420-as évektől bevett gyakorlatnak számított az egyházfők körében, hogy az oszmán támadásoknak kitett területek számára is elérhetővé kívánták tenni a szentévi búcsúkat.⁷⁰ Így tett IV. Sixtus pápa is, amikor Nicolaus Machinensis modrusi püspök⁷¹ kérésére a török által fenyegetett egyházmegyéje számára a következő Nagyboldogasszony ünnepen és annak oktaváján a székesegyházban jubileumi búcsút engedélyezett.⁷² A modrusi székesegyházként működő oštarijei Csodás Szűz Mária-egyház az ezt követő években is ki volt téve az oszmán betöréseknek, ezért Frangepán Bernát először a búcsú napját helyeztette át,⁷³ majd két évvel később már a biztonságosabb ogulini vár Szent Bernát-templomába tetette át a búcsút.⁷⁴

e) Pénzügyek

Két bréve – amely pénzbeli tartozás miatt íródott – fontos adalékokkal szolgál az itáliai magyar jelenlétre. 1477. január 25-én IV. Sixtus pápa azt írta Mátyás magyar királynak, hogy Ioánnész Argüropulosz egykor kölcsönadott Garázda Péter pozsegi prépostnak 300 aranyat, amelyet még mindig nem kapott vissza.⁷⁵ Az uralkodó mellett Gabriele Rangoni egri püspökhöz, pápai legátushoz is küldött levelet, akit felhatalmazott arra, hogy akár

⁶⁹ Lásd erre ERDÉLYI, *Szökött szerzetesek*, 38, 43.

⁷⁰ SZOVÁK KORNÉL, „Partes ... Ungarie satis occupate cum Turcis”. A magyarországi török-kérdés a 15. századi pápai kérvénykönyvekben, Magyarország és a római Szentszék II. Vatikáni magyar kutatások a 21. században (CVH I/15), szerk. Tusor Péter–Szovák Kornél–Fedeles Tamás, Budapest–Róma 2017, 89–105, 93–97.

⁷¹ Nicolaus Machinensis modrusi püspök (1461–1480). A katori születésű klerikus a Frangepán család támogatásával nyerte el a zenggi, majd a modrusi püspöki széket, de a Korbáviai családdal való konfliktusa miatt 1462-ben elhagyta egyházmegyéjét. Rómába ment, majd egy rövid budai diplomáciai kitérőt (1462–1464) követően soha többé nem tért vissza Magyarországra. 1472–1473-ban pápai referendárius, 1475 és 1478 között Spoleto, Todi és Amelia kormányzója. Ez utóbbira lásd: 1477. febr. 21. Acquisiti e doni, b. 27/1, n. 31, fol. 39r és 1477. márc. 20. Acquisiti e doni, b. 27/1, n. 31, fol. fol. 96v–97r. Életére lásd FRAKNÓI VILMOS, *Miklós modrusi püspök élete, munkái és könyvtára*, MKSz. 5 (1897) 1–23; FRENZ, *Die Kanzlei der Päpste*, 415, n. 1732; KALOUS, *Plenitudo potestatis*, 206–208; C. TÓTH, *Magyarország késő középkori főpapi archontológiája*, 78. 94. 133; *Cameralia Documenta Pontificia de Regnis Sacrae Coronae Hungariae I–II*, ed. †JÓZSEF LUKSICS–TAMÁS FEDELES–PÉTER TUSOR–GÁBOR NEMES ET AL. (CVH I/9–10), Budapest–Róma 2014, I, 130, n. 222. 140, n. 237. 361, n. 711. 370, n. 730. II, 24, n. 815. 50, n. 880; LUKA ŠPOLJARIĆ, *Nicolaus of Modruš, 'The Glory of Illyria': Humanist Patriotism and Self-Fashioning in Renaissance Rome*, Doctoral Dissertation, Central European University, Budapest 2013.

⁷² *Függelék*, 16 sz. 1476-ban a raguzaiak kérte szentévi búcsút, lásd THEINER, *Vet. mon. Slav.*, I, 503–505, n. 678.

⁷³ LAKATOS BALINT, *Regesta Supplicationum 1522–1523. AVI. Adorján pápa uralkodása alatt elfogadott magyar vonatkozású kérvények*, (CVH I/16), Budapest–Róma, 2018, 197–199, n. 52.

⁷⁴ NEMES, *Brevia Clementina*, 114, n. 99.

⁷⁵ *Függelék*, 7. sz.

a címzett javadalmainak elvételével is kényszerítheti a kölcsön visszafizetésére.⁷⁶ Argüropulosz⁷⁷ Bessarion bíboros és Francesco Filelfo barátjaként a firenzei humanista kör egyik fontos szereplője volt. Marsilio Ficino és Lorenzo de' Medici neki köszönheték Platón iránti lelkesedésüket, így ő tekinthető a neoplatonizmus egyik atyjának. Jóllehet a firenzei egyetemen elsősorban Arisztotelész írásait elemezte,⁷⁸ kapcsolatban állt a magyarországi humanistákkal is: Janus Pannonius Firenzében járva két alkalommal is felkereste és lelkesen hallgatta előadásait.⁷⁹ 1471-ben Mátyás király Magyarországra hívta tanítani a híres filozófia-professzort, aki azonban inkább Rómát választotta. Döntése mögött nem a Zrednai János érsek vezetete összeesküvés leverése állt, sokkal inkább az, hogy az új pápa, IV. Sixtus személyében egykori iskolatársa került Szent Péter trónjára. Egy ilyen helyzet pedig hatalmas lehetőségekkel, például a bíborosi kalap megszerzésével is kecsegtethetett.⁸⁰

Garázda Péter 1465-ben még Ferrarában tanult, 1469-ben viszont már Firenzében tartózkodott.⁸¹ Hogy mikor érkezett a pozsegai prépost⁸² Toszkánába, arról a források sajnos nem adnak biztos támpontot,⁸³ mint ahogyan arról sem, hogy mikor távozott onnan. Egy bizonyos: 1471 novemberében betegségtől gyötörtén már Padovában időzött.⁸⁴ Garázda firenzei éveit tartalmasan töltötte el: egyrészt bekapcsolódott a humanista körökbe és magába szívta az antik műveltséget, másrészt magyarországi főpapok – Zrednai János, Handó György stb.⁸⁵ – számára szerzett be értékes kódexeket. Ezek közül hármat a már említett Zrednai János, egyet pedig Janus Pannonius püspöknek maga vásárolt reprezentatív ajándék gyanánt.⁸⁶

Vajon hogyan ismerkedett meg Garázda Argüropuloszsal? A legvalószínűbb, hogy barátján, Bartolomeo della Fontén (más néven Fonzió) keresztül, aki a neves professzor tanítványa volt.⁸⁷ Argüropulosz aligha felületesen ismerte Garázdát, ha már

⁷⁶ Függelék, 8. sz.

⁷⁷ EMILIO BIGI, *Argiropulo, Giovanni*, DBI vol. 4, Roma 1962, [https://www.treccani.it/enciclopedia/giovanni-argiropulo_\(Dizionario-Biografico\)](https://www.treccani.it/enciclopedia/giovanni-argiropulo_(Dizionario-Biografico)), letöltés 2022. 06. 30.

⁷⁸ PAJORIN KLÁRA, *Az első humanisták, a hatalmi reprezentáció korai ösztönzői Mátyás udvarában*, Hunyadi Mátyás, a király. Hagyomány és megújulás a királyi udvarban 1458–1490. Kiállítási katalógus, Budapesti Történeti Múzeum (szerk. Farbak Péter–Spekner Enikő–Szende Katalin–Végh András), Budapest 2008, 139–145, 142–143; PAJORIN KLÁRA, *Argiropulosz magyar bívei*, Egyetemi Könyvtár Évkönyvei 14–15 (2011) 275–282, 275.

⁷⁹ PAJORIN, *Argiropulosz*, 276.

⁸⁰ PAJORIN, *Argiropulosz*, 278–279; MOLNÁR PÉTER, *Garázda Péter sorsdöntő évei* (Irodalomtörténeti Füzetek 182), Budapest 2019, 82–86.

⁸¹ ALESSANDRO DANIELONI, *Egy levéltári dokumentum Garázda Péterről*, Irodalomtörténeti Közlemények 105 (2001) 451–455.

⁸² C. TÓTH NORBERT, *Garázda Péter – Egy javadalmalmozó egyházi mint politikai áldozat?* MKSz (2016) 1–13, 11; C. TÓTH NORBERT–TERNOVÁČZ BALINT, *Káptalankok a Drávántúlon. A boszniai, kőri és szentenyői és a pozsegai társaskáptalan középkori archontológiája* (Thesaurus Historiae Ecclesiasticae in Universitate Quinqueecclesiensi 11), Pécs 2020, 113.

⁸³ MOLNÁR, *Garázda Péter*, 27–32. 1469 decemberében Firenze már azt írta Mátyás királynak, hogy Garázda már régóta városukban tartózkodik, uo., 40.

⁸⁴ MOLNÁR, *Garázda Péter*, 39–56, 77–79.

⁸⁵ PÖCS DÁNIEL, *Handó György könyvtára*, Ars Hungarica 42 (2016) 4. sz., 309–338.

⁸⁶ MOLNÁR, *Garázda Péter*, 57–76; PÖCS, *Handó György*, 325.

⁸⁷ PAJORIN, *Argiropulosz*, 277; PÖCS, *Handó György*, 323–324; MOLNÁR, *Garázda Péter*, 66–67.

egy ilyen tekintélyes összeget adott kölcsön. És hogy mire költötte Garázda ezt a háromszáz forintot, arról csak találgatni tudunk: a négy díszes ajándékkódexre vagy mindennapi költségeire.

Garázda Péterhez hasonló problémával szembesült Kelemen fia Imre boszniai prépost, bácsi kanonok⁸⁸ és Mihály főesperes, váci kanonok is. Ők ugyanis a Római Kúriánál lévő Medici és Pazzi kereskedőháznál vettek fel kölcsönt, amit 1477. január 30-ig nem törlesztettek, és ezért kiközösítés alá is kerültek. IV. Sixtus pápa Gabriele Rangoni egri püspököt, pápai legátust kérte fel, hogy a kiközösítő leveleket hirdesse ki, és kényszerítse a két kanonokot a kölcsön visszafizetésére.⁸⁹ A bréve hatástalanságát mutatja, hogy az 1474-ben felvett pénzösszeg miatt ugyanezen év végén, december 19-én Sixtus pápának már Mátyás királyhoz kellett fordulnia további közreműködést kérve.⁹⁰ Kelemen fia Imre⁹¹ az uralkodó diplomatájaként többször megfordult Rómában: 1466-ben, 1469-ben, valamint 1471 és 1474 között római ügyvivőként képviselte a budai udvart.⁹² Mivel római tartózkodása alatt számos alkalommal járt el az Apostoli Kamaránál,⁹³ a felvett kölcsön talán éppen a kamarai ügyintézéskor fizetendő taksák fedezését szolgálták. Jóval kevesebbet tudunk levélbeli társáról, Mihály főesperesről, váci kanonokról. Személye azonos lehet Mihály szigetfői főesperessel, akit mindössze egyszer, 1478-ban említenek a források.⁹⁴

⁸⁸ C. TÓTH–TERNOVÁCS, *Káptalanok a Drávántúlon*, 71; C. TÓTH NORBERT, *A kalocsa-bácsi főegyházmegye káptalanjainak középkori archontológiája* (Kalocsai Főegyházmegyei Gyűjtemények kiadványai 15; Subsidia ad historiam medii aevi Hungariae inquirendam 1), Kalocsa 2019, 67.

⁸⁹ *Függelék*, 9. sz.

⁹⁰ ELTE EKK Ms. G 39. („nagyobb” Nádasdy-kódex) fol. 194v [MNL-OL DF 283 386]; Országos Széchényi Könyvtár, Kézirattár (OSzKK), Quart. lat. vol. 755, fol. 5v (1477. szept. 19-ei datálással), MVH I/6, 253; NEMES GÁBOR, *Repertorium Pontificiorum Documentorum in Regnis Sacrae Coronae Hungariae existentium (1417–1526)* (CVH II/10), Budapest–Róma 2022, n. 365.

⁹¹ FRANKÓI VILMOS, *Mátyás király magyar diplomatái*, Századok 33 (1899) 1–7. 291–309. 389–410. 773–787. 869–878, 779–780.

⁹² FEDELES TAMÁS, *A Magyar Királyság diplomáciai képviselete a Szentszéknél Mátyás király korában*, Mátyás király és az Egyház, 35–54, 46–47; FEDELES TAMÁS, *Magyarok Rómában Mátyás király korában*, Pécsi Tudományegyetem. Bölcsész Akadémia 3 (szerk. Böhm Gábor–Czeferner Dóra–Fedele Tamás), Pécs 2019, 187–224, 190. 1471-ben Rómában szenteltette pappá magát, erre lásd FRANKÓI, *Mátyás király magyar diplomatái*, 780; FEDELES TAMÁS, *Ordinationum documenta pontificia de Regnis Sacrae Coronae Hungariae (1426–1523). Ex Libris Formatarum Camerae Apostolicae collecta* (CVH I/18), Budapest–Róma 2021, LXXIV.

⁹³ 1466: *Cameralia Documenta Pontificia*, I, 140–141. n. 238; 141. n. 239. 1469: *Cameralia Documenta Pontificia*, I, 144–145. n. 244. 1471: *Cameralia Documenta Pontificia*, I, 148–149. n. 251.

⁹⁴ C. TÓTH NORBERT, *A váci székeskáptalan archontológiája 1378–1526*, Studia Comitatus 2 (2015) 7–33, 17. Elődjét, Tapolcai Gellértet 1470-ben említették utoljára szigetfői főesperesként, így Mihály akár már 1474-ben, a kölcsön felvételekor is viselhette. Décsényi-Schöngerr Gyula az 1477. dec. 19-én kelt brevét az Országos Széchényi Könyvtárban fennmaradt kézirat alapján adta ki, ahol tévesen bácsi kanonokként szerepel: OSzKK Quart. lat. vol. 755, fol. 5v, MVH I/6, 253, lásd még C. TÓTH, *A kalocsa-bácsi főegyházmegye*, 52.

f) Ajánlások

A feltárt brévék között találunk két ajánlólevelet is, amely némileg meglepő, hiszen azok általában a *de curia*-típusú regisztrumkötetekben szoktak nagyobb számban előfordulni. Itt viszont – mivel az ajánlólevél kiállításának igénye kérvényben jelentkezett, ezért – alátámasztva a fentebb leírtakat – regisztrálhatták a *commune*-típusúak közé. Az egyikben IV. Sixtus pápa egy bizonyos Antonius Aloysius velencei polgárt ajánlotta az illető nagybátyja, Péter fia Domonkos pápai írnok és familiáris kérésére I. Mátyás magyar királynak és Gabriele Rangoni egri püspöknek.⁹⁵ A szóban forgó személyek azonosítása nem egyértelmű. Az Antonius Aloysius nevű személy talán Alvis Malombra lehet, aki nemcsak velencei polgárként lett 1484-ben a Serenissima fennhatósága alatt lévő arbei egyházmegye püspöke,⁹⁶ hanem Rangonival való familiáris kapcsolata is igazolható.⁹⁷ Péter fia Domonkos beazonosítása sem egyszerű feladat, bár igen valószínű, hogy azonos azzal a Dominicus Petri nevű scriptorral, aki 1474-ben Iohannes Dominicus nevű unokaöccsét dalmáciai és velencei javadalmakhoz segítette.⁹⁸ Hogy ez a Péter fia Domonkos volt az, aki 1455-ben mint Petrus Dominici de Bucino kamarai írnok tűnt fel, szintén kétséges.⁹⁹

A másik ajánlólevél főszereplője hasonlóképpen rejtélyes. A Rómába érkező és 1477. július 28-án Mátyás magyar királynak és Gabriele Rangoni egri püspöknek címzett ajánlólevelet kérő Mihály pécsi olvasókanonok vezetéknévét a regisztrum írnoka nem tudta a fogalmazványból elolvasni, ezért azt kipontozta.¹⁰⁰ A szakirodalom sem siet a segítségünkre, hiszen Imre és Garázda Péter említései, azaz 1472 és 1478 között eltelt hat évből nem ismerünk pécsi olvasókanonokat.¹⁰¹ Hogy ki lehet e talányos Mihály, azt további kutatások dönthetik majd el.

5. ÖSSZEGZÉS – KITEKINTÉS

A római *Archivio di Stato* két bréveregisztruma a római magyar kutatás számára eddig jószerével ismeretlen forrásokat rejt. Bár minden kétséget kizáróan a pápaságtörténet és a magyar-szentszéki kapcsolatok központjának a Vatikáni Apostoli Levéltár számít, e két kötet is azt bizonyítja, hogy sokszor más itáliai gyűjtemények is őriznek értékes és nélkülözhetetlen dokumentumokat. Másrészt a 15. századi brévék vizsgá-

⁹⁵ *Függelék*, 3. sz.

⁹⁶ FARLATO, *Illiricum sacrum*, V, 262–264; HC II, 92.

⁹⁷ KRISTÓF ILONA, *Estei Hippolit egri segédpüspökei*, kézirat. Köszönöm a szerzőnek, hogy az adatait felhívta a figyelmemre és hogy kéziratába is betekinthessem.

⁹⁸ JADRANKA NERALIĆ, *Central Europe and the Late Medieval Papal Chancery*, The Long Arm of Papal Authority. Late Medieval Christian Peripheries and Their Communication with the Holy See (ed. by Gerhard Jaritz–Kirsi Salonen–Torsten Jörgensen), Budapest–New York 2005, 71–88, 86.

⁹⁹ Dominicus Petri de Bucino, RORC, letöltés 2022. 08. 09.

¹⁰⁰ *Függelék*, 14. sz.

¹⁰¹ FEDELES, *A pécsi székeskáptalan*, 379; C. TÓTH, *Garázda Péter*, 6. 11.

lata napjainkban újra a kutatások homlokterébe került. SERGIO PAGANO, a vatikáni levéltár prefektusa 2021-ben II. Pál pontifikátusának idejéből fennmaradt legrégebbi regisztrumkötet brévéinek regesztában történő kiadásával egy grandiózus sorozatot indított útjára. A figyelemreméltó vállalkozás célja, hogy az 1469 és 1493 között a vatikáni levéltár bréveregisztrumaiban fennmaradt csaknem 10 000 forrás latin nyelvű regeszta formájában a kutatók rendelkezésére álljon.¹⁰² A római magyar kutatás fontos kötelessége, hogy bekapcsolódjon a most elindult tudományos projektbe, mégpedig oly módon, hogy a Vatikánban és az itáliai gyűjteményekben őrzött 15. századi magyar vonatkozású brévék a Kárpát-medence levéltáraiban őrzöttekkel kiegészítve, az egyes forrásokat teljes szövegükben kiadva állhassanak a magyar egyháztörténetírás rendelkezésére.

FÜGGELÉK

I.

Foligno, 1476. szeptember 3.

IV. Sixtus pápa Kozmáboz, a garamszentbenedeki bencés monostor örébez

Az esztergomi egyházmegyei Szécsényi Mihály fia János IV. Sixtus pápának előadta, hogy tíz éves korában lépett be a ferences rendbe, amelyet még fogadalma előtt elhagyott, és három évvel ezelőtt vagy akörül a bencés rendbe távozott. Mivel a feljebbvalója egyetértésével úgy döntött, hogy egész életében ebben a rendben kíván szolgálni, ezért – hogy lelkiismeretén könnyíthessen – kérte a pápát helyzete rendezésére. A pápa felmentette minden egyházi büntetés alól, és megengedte számára, hogy élete végéig a bencés rendben maradhasson.

(TIT.: *‘Cosme custodi monasterii Sancti Benedicti Strigoniensis diocesis’*. A bal margón: *‘Leonardus Grifus’*.¹⁰³ ASR Acquisiti e doni, busta 26/1, n. 28, fol. 11v – reg.)

Dilecte fili, salutem etc. Pro parte dilecti filii, Iohannis Michaelis de Zecchen Strigoniensis diocesis nobis nuper fuit expositum, quod ipse decennium sue etatis annum agens ordinem Sancti Francisci ingressus est, ab eoque ante tempus sue professionis exivit et ad ordinem Sancti Benedicti se contulit, in quo annis tribus vel circa perseveravit cupitque de consensu superioris sui in eo ordine toto vite sue tempore Altissimo famulari. Subinde quia, sicut eadem expositio subiungebat, aliquo conscientie scrupulo remordetur, nobis humiliter supplicari curavit, dignaremur paterna benignitate super hoc sibi opportune consulere. Quocirca nos, qui vota benefacere cupientium, quantum cum Deo possumus, favore prosequimur, gratioso premissa paterno affectu considerantes devotioni tue per presentes committimus ac mandamus, quatenus dictum Iohannem, si id ad te humiliter petierit, ab omnibus ecclesiasticis censuris et

¹⁰² PAGANO, *Brevia communia*, XXX.

¹⁰³ Leonardus Grifus pápai titkár (*secretarius domesticus*) (1471–1484), FRENZ, *Die Kanzlei der Päpste*, 397, n. 1504; STENZIG, *Botschaftzeremoniell*, II, 1110.

penis, quas prefata occasione forsitan incurrisset, nostra auctoritate absolvas, et, ut in ordine Sancti Benedicti perpetuo remanere possit, dummodo aliud canonicum non obsistat, dispenses constitutionibus et ordinationibus apostolicis ceterisque in contrarium facientibus non obstantibus quibuscunque. Datum Fulginii, die III Septembris 1476, anno VI.

2.

Foligno, 1476. szeptember 3.

IV. Sixtus pápa Jánoshoz, a garamszentbenedeki bencés monostor apátjához

A pécsi egyházmegyei Patacsi András fia Bertalan IV. Sixtus pápának előadta, hogy egykor a pécsi domonkosok Szent Tamás-konventjében fogadalmat tett. Mivel bizonyos idő eltelte múlva az őt kínnó fejfájás miatt ott nyugalomban élni tovább nem tudott, ezért a felettesétől engedélyt kapott arra, hogy bármely más rendbe átmehet, kivéve a bencéseket. Ő mégis a bencés rendbe lépett be, öltözetüket magára öltötte és már mintegy négy éve ott él. Mivel úgy döntött, hogy egész életében ebben a rendben kíván szolgálni, ezért – hogy lelkiismeretén könnyíthessen – kérte a pápát helyzete rendezésére. A pápa felmentette minden egyházi büntetés alól, és megengedte számára, hogy élete végéig a bencés rendben maradhasson.

(TIT.: *Tobanni abbati monasterii Sancti Benedicti Strigoniensis diocesis*.¹⁰⁴ A bal margón: *Leonardus Grifus*.¹⁰⁵ ASR Acquisiti e doni, busta 26/1, n. 28, fol. 11v–12r – reg.)

Dilecte fili, salutem etc. Pro parte dilecti filii Bartholomei Andree de Pathos Quinqueecclesiensis diocesis nobis nuper fuit expositum, quod dudum in conventu Sancti Thome martyris ordinis Predicatorum¹⁰⁶ professionem emisit, ac postmodum certo elapso tempore cum ob egritudinem capitis, qua vexabatur, cum quiete sua ibi vivere non valeret, licentiam a suo superiore obtinuit, ut ad omnem alium ordinem, preterquam Sancti Benedicti transire posset. [fol. 11v] Et hoc non obstante ordinem nigrorum dicti Sancti Benedicti intravit abituque illius assumpto per annos circiter quatuor perseveravit cupitque toto vive sue tempore Altissimo famulari. Subinde, ut supra, mutatis mutandis usque in finem. Datum, ut supra.

¹⁰⁴ János garamszentbenedeki apát (1476–1510), PRT XII/B, 107–112.

¹⁰⁵ Leonardus Grifus pápai titkár.

¹⁰⁶ A pécsi Szent Tamás domonkos kolostor, *A pécsi Egyházmegye története I. A középkor évszázadai (1009–1543)*, szerk. FEDELES TAMÁS–SARBAK GÁBOR–SÜMEGI JÓZSEF, Pécs 2009, 371–372.

3.

Róma, 1476. október 29.

IV. Sixtus pápa a magyar királyhoz

IV. Sixtus pápa Antonius Aloysius velencei polgárt, Péter fia Domonkos pápai írnok és familiáris unokaöccsét I. Mátyás magyar királynak – és *mutatis mutandis* Gabriele Rangoni egri püspöknek – ajánlja.

(TIT.: 'Regi Hungarie'.¹⁰⁷ A brève szövege alatt: 'Simile mutatis mutandis episcopo Agriensi'.¹⁰⁸ A bal margón: 'Leonardus Grifus'.¹⁰⁹ ASR Acquisiti e doni, busta 26/1, n. 28, fol. 92r – reg.)

Carissime in Christo fili noster, salutem etc. Dilectus filius Antonius Aloysius, civis Venetus, dilecti filii Dominici Petri scriptoris et familiaris nostri nepos petiit nuper a nobis litteras commendationis ad tuam serenitatem, ad quam se asserit profecturum. Quare intuitu dicti familiaris nostri ipsius precibus annuentes eundem maiestati tue commendamus. Gratum habituri, si in occurrentiis suis clementer a te, quantum honestas patietur, adiutus fuerit. Datum Rome, die XXIX Octobris 1476, anno VI°.

4.

Róma, 1476. november 1.

IV. Sixtus pápa a zágrábi püspökhöz

IV. Sixtus pápa Szentlászói (Túz) Osvát zágrábi püspökkel tudatja, hogy Marócsai Domonkos fia Balázs főesperesnek, zágrábi kanonoknak egy bullájában már megengedte, hogy – jöllehet nincs áldozópappá szentelve – a zágrábi káptalanban és minden más egyházi testületben, amelyben javadalommal bír és a jövőben bírni fog, szava lehet, mind a magán, mind a nyilvános cselekményeken, tanácskozásokon és pecsételéseken jelen lehet, bármilyen javadalomból, annak jövedelméből, a napi elosztásokból és haszonból – még a pecsételési pénzből is – sértetlenül és ellentmondás nélkül úgy részesülhet, mintha már fel lenne szentelve. Mivel a zágrábi káptalan ezt a bullát vonakodik kihirdetni és a végrehajtását fellebbezés ürügyén megakadályozni igyekszik, a pápa meghagyja a püspöknek, hogy ügyeljen a bullában foglaltak betartatására.

(TIT.: 'Episcopo Zagabricensi'.¹¹⁰ A bal margón: 'Leonardus Grifus'.¹¹¹ ASR Acquisiti e doni, busta 26/1, n. 28, fol. 101r – reg.)

Venerabilis frater, salutem etc. Videbit fraternitas tua certas nostras plumbatas litteras dilecto filio Blasio Dominici archidiacono et istius tue ecclesie canonico¹¹² conces-

¹⁰⁷ I. (Hunyadi) Mátyás magyar (1458–1490) és cseh (1469–1490) király.

¹⁰⁸ Gabriele Rangoni pápai követ (1467–1479), egri püspök (1476–1486), C. TÓTH, *Magyarország késő középkori főpapi archontológiája*, 49; BLASI, Rangoni; KRISTÓF, Gabriele Rangone.

¹⁰⁹ Leonardus Grifus pápai titkár.

¹¹⁰ Szentlászói (Túz) Osvát zágrábi püspök (1466–1499), C. TÓTH, *Magyarország késő középkori főpapi archontológiája*, 127.

¹¹¹ Leonardus Grifus pápai titkár.

¹¹² Marócsai Balázs kánonjogi doktor, zágrábi kanonok (1460–1495), kemléki főesperes (1476–1495). TKALČIĆ, *Monumenta historica liberae regiae civitatis Zagrabiae*, II, 360. 398. 493; MNL-OL DL 49 380; MNL-OL DF

sas, per quas inter alia volumus, ut absque eo, quod in sacris ordinibus constitutus non sit, vocem in capitulo dicte ecclesie et quarumcunque aliarum ecclesiarum, in quibus idem Blasius beneficia obtinet et imposterum forsan obtinebit, active et passive habere possit, et in omnibus actibus tam privatis, quam publicis, etiam consiliis et sigillationibus interesse et intervenire necnon fructibus, redditibus et proventibus ac quotidianis distributionibus gaudere et quecunque alia emolumenta, etiam ratione sigilli capitularis, cum ea integritate et absque ulla prorsus contradictione gaudere et percipere possit atque debeat, ac si in eisdem sacris ordinibus constitutus esset et alias, prout in dictis 'nostris litteris' plenius continetur. Cum autem nuper acceperimus, quod dilecti filii, capitulum prefate ecclesie litteris nostris parere recusant et illarum executionem pretextu eorum desuper appellationum impedire nituntur, et nostre omnino intentionis sit, ut littere ipse suum debitum sortiantur effectum, eidem fraternitati tue committimus et mandamus, ut illas iuxta formam atque tenorem, auctoritatem nostram, etiam censuram ecclesiasticam et alia iuris remedia firmiter observari faciat reiectis quibuscunque appellationibus non obstantibus etc. Datum Rome, die primo Novembris 1476, anno sexto.

¹⁹³ Javítva, eredetileg 'litteris nostris'.

5.

Róma, 1476. november 1.

IV. Sixtus pápa a zágrábi káptalanhoz

Marócsai Domonkos fia Balázs főesperesnek, a kánonjog doktorának, zágrábi kánonoknak bullájában már megengedte, hogy – jöllehet nincs áldozópappá szentelve – a zágrábi káptalanban és minden más egyházi testületben, amelyben javadalommal bír és a jövőben bírni fog, szava lehet, mind a magán, mind a nyilvános cselekményeken, tanácskozásokon és pecsételéseken jelen lehet, bármilyen javadalomból, jövedelméből, a napi elosztásokból és haszonból – még a pecsételési pénzből is – sértetlenül és ellentmondás nélkül úgy részesülhet, mintha már fel lenne szentelve. A pápa a káptalannak brevéje által és kiközösítés terhe mellett már korábban is meghagyta, hogy a Balázs kanonok számára kiállított bulla szerint járjanak el. Az említett Balázs panaszából azonban arról értesült, hogy a káptalan ezt a bullát vonakodik kihirdetni és a végrehajtását fellebbezés ürügyén megakadályozni igyekszik. Ezen csodálkozván kiközösítés terhe mellett ismét megparancsolja a bullában foglaltak betartását.

(TIT.: 'Capitulo Zagabriensi'. A bal margón: 'Leonardus Grifus'.¹⁹³ ASR Acquisiti e doni, busta 26/1, n. 28, fol. 150rv – reg.)

Dilecti filii, salutem etc. Alias certis nobis suadentibus causis inter alia per [fol. 150r] quosdam litteras concessimus dilecto filio, Blasio Dominici de Moraucha decretorum doc-

257 089. Padovában avatták doktorrá 1467 folyamán, lásd HARASZTI SZABÓ–KELENYI, *Magyarországi diákok francia, angol, itáliai és német egyetemeken*, 215. n. 460. *All'antica sírkövére* lásd MIKÓ, *Reneszánsz művészet a Jagelló-kori Magyarországon*, 386.

¹⁹³ Leonardus Grifus pápai titkár.

tori, archidiacono et istius ecclesie^a canonico¹¹⁴ absque eo, quod in sacris ordinibus constitutus foret, vocem in capitulo eiusdem ecclesie et quarumcunque aliarum, in quibus ipse Blasius beneficia obtinebat et pro tempore forsan obtineret, active et passive habere posset, et in omnibus actibus tam privatis, quam publicis, etiam consiliis et sigillationibus interesse et intervenire necnon fructibus et redditibus quoque et proventibus ac quotidianis distributionibus gaudere et quecunque alia emolumenta etiam ratione sigilli capitularis cum ea integritate et sine ulla prorsus contradictione percipere posset atque deberet, ac si in eisdem sacris ordinibus constitutus esset, vobisque et cuilibet vestrum per alias nostras in forma brevis litteras sub excommunicationis pena mandavimus, ut ipsas priores litteras nostras iuxta illarum formam atque tenorem observare deberetis et ab aliis observare faceretis, prout in singulis litteris plenius continetur. Nuper autem, cum ex querela dicti Blasii acceperimus, quod ipsis litteris nostris nondum parere voluistis, sed ad illarum executionem impediendam certas appellationes confixistis non attendentes censuras apostolicas in predictis litteris contentas, unde satis admirati sumus, quod mandata nostra et nostram desuper voluntatem, quam ex prefatis litteris percipere facile potuistis, ita parvi feceritis, ut vobis omnibus et singulis predictis harum serie sub excommunicationis late sententie pena mandamus, ut dictas litteras eidem Dominico^b ex certis causis animum nostrum rationabiliter monentibus concessas iuxta earum formam atque tenorem inviolabiliter observetis et observari faciatis in contrarium facientibus non obstantibus quibuscunque. Datum Rome, apud Sanctum Petrum, die III Decembris 1476, anno VI°.

^a Utána kihúzza: 'doctor?'. ^b Sic! Helyesen: 'Blasio'.

6.

Róma, 1477. január 4.

IV. Sixtus pápa az egri püspökből

IV. Sixtus pápa tudatja Gabriele Rangoni egri püspökkel, hogy I. Mátyás magyar és cseh király óhajára a magyarországi monostorok megreformálása érdekében alkalmas vizitátorokat küld, és mivel úgy tudja, hogy a csúti és a zsámbéki premontrei monostorok elhagyatottá váltak, meghagyja neki, hogy az említett monostorokat vizitálja, oda pálos szerzeteseket vezessen be, és ehhez minden felhatalmazást megad számára.

(TIT.: 'Episcopo Agriensi'.¹¹⁵ A bal margón: 'Leonardus Grifus'.¹¹⁶ ASR Acquisiti e doni, busta 26/1, n. 28, fol. 181v – reg. TRANS.: IV. Sixtus pápa, 1480. ápr. 11. AAV Reg. Vat. vol. 622, fol. 173v–174r. TRANS.: MNL-OL DL 37014. (MKA Acta Paul., Csut fasc. 1, n. 1.) ED.: MREV III, 264, n. 402; DAP III, 302, n. 1412; CENCI, *Supplementum*, II, 51–52, n. 93. REG.: NEMES, *Repertorium*, n. 359.)

Venerabilis frater, salutem etc. Pro Dei honore et religionis conservatione cupientes monasteria in regno Hungarie consistentia reformare et ad regularem observanti-

¹¹⁴ Marócsai Balázs kánonjogi doktor, zágrábi kanonok (1460–1495), kemléki főesperes (1476–1495).

¹¹⁵ Gabriele Rangoni pápai követ (1467–1479), egri püspök (1476–1486).

¹¹⁶ Leonardus Grifus pápai titkár.

am reducere, quemadmodum etiam carissimus in Christo filius noster, Matthias Hungarie et Boemie rex illustris desiderare videtur, ordinavimus propediem mittere istuc idoneos et opportunos^a reformatores, cum quibus etiam nonnullos monachos Italos ad effectum premissorum iuxta etiam prefati regis desiderium mittemus^b. Et quia accepimus 'de Chetth et de Sambok^c preposituras¹¹⁷ ordinis Premonstratensis usque adeo derelictas esse, ut nisi celeri occurratur remedio, in totale penitus desolationem sint^d cito perventure, idcirco ex pastoralis^e ministerii debito ad hec vigilanter^f intendentes fraternitati tue harum [fol. 181r] serie committimus et mandamus, ut interim preposituras ipsas dumtaxat visites ibidemque monachos ordines Sancti Pauli Primi Heremite inducas et illas, prout expediens esse cognoveris, reformes. Super quo plenam tibi concedimus facultatem non obstantibus constitutionibus et ordinationibus apostolicis statutisque prepositurarum et ordinis predictorum ceterisque contrariis quibuscunque. Datum Rome, die IIII Ianuarii 1477, anno sexto.

^a A kéziratban: 'oportunos'. ^b Az átírásban: 'mittendos'. ^c Az átírásban: 'de Sambok et Chetth'. ^d Utána kihúzza: 'cin'. ^e Az átírásban: 'pastoralis'. ^f A kiadásban (MREV): 'vigilantes'.

7.

Róma, 1477. január 25.

IV. Sixtus pápa a magyar királyhoz

IV. Sixtus pápa tudatja Mátyás magyar királlyal, hogy Ióánnész Argüropulosz – akit tudása és tisztessége miatt atyai pártfogásába vett – előadta neki, hogy egykor kölcsönadott 300 dukátot Garázda Péter pozsegai prépostnak, amelyet még mindig nem kapott vissza, jöllehet gyakran kérte. A pápa kéri tehát a magyar királytól, hogy járjon közben a pénz visszafizetése érdekében.

(TIT., fol. 220r: 'Regi Hungarie'.¹¹⁸ A bal margón: 'Leonardus Grifus'.¹¹⁹ ASR Acquisiti e doni, busta 26/1, n. 28, fol. 220rv – reg.)

Carissime in Christo fili noster, salutem etc. Est apud nos dilectus filius Iohannes Argiropilus,¹²⁰ quem propter doctrinam et integritatem suam paterna in Domino caritate complectimur ac favoribus opportunis libenter prosequimur. Is, ut nobis exposuit, mutuo dedit Petro Garzada, preposito Sancti Petri de Posega¹²¹ ducatos tercentos auri, quos adhuc recuperare non potuit, licet repetierit sepius, et nos pro ea re scripserimus. Quare maiestatem tuam hortamur in Domino requiri-

¹¹⁷ A csúti és a zsámbéki premontrei prépostság, DAP I, 56–58; DAP III, 300–303.

¹¹⁸ I. (Hunyadi) Mátyás magyar (1458–1490) és cseh (1469–1490) király.

¹¹⁹ Leonardus Grifus pápai titkár.

¹²⁰ Ióánnész Argüropulosz (1415 k.–1487), görög származású filozófus, a firenzei egyetem professzora, BIGI, *Argiropulo*. Magyarországi kapcsolataira lásd PAJORIN, *Argiropulosz magyar bívei*; MOLNÁR, *Garázda Péter*, 82–87.

¹²¹ Garázda Péter pozsegai prépost (1465–1498), C. TÖTH, *Garázda Péter*; MOLNÁR, *Garázda Péter*; C. TÖTH–TERNOVÁČZ, *Káptalanok a Drávántúlon*, 113.

musque attente, velit homini nobis caro et litterato in re iusta opportune^a adesse ad hanc pecuniam consequendam, ne ex benignitate et beneficio iactura tam gravi, quod iniquum esset, afficiatur, faciet serenitas tua rem laude dignam ac nobis gratam. Datum, ut supra.

^a A kéziratban: 'oportune'.

8.

Róma, 1477. január 25.

IV. Sixtus pápa Gábor egri püspökhöz

IV. Sixtus pápa tudatja Gabriele Rangoni egri püspökkel a 7. sz. bréve ügyét. Meghagyja neki, hogy emlékeztesse Garázda Pétert Ióánnész Argüropulosz felé fennálló tartozásának kiegyenlítéséről, ha pedig késlekedne vagy elmulasztaná megtenni, kényszerítse rá a javadalmaiból származó jövedelem elvételével.

(TIT.: 'Gabrieli episcopo Agriensi, oratori nostro'.¹²² A bal margón: 'Leonardus Grifus'.¹²³ ASR Acquisiti e doni, busta 26/1, n. 28, fol. 220v – reg.)

Venerabilis frater, salutem etc. Est apud nos – 'simile usque ad: nos' scripserimus. Quocirca fraternitati tue presentium tenore committimus ac mandamus, quatenus facta tibi fide summarie de huiusmodi debito ipsum Petrum¹²⁴ ad satisfactionem debitam eidem Iohanni¹²⁵ vel suo procuratori impendendam nostra auctoritate moneas, et si id facere distulerit vel neglexerit, per subtractionem fructuum suorum beneficiorum compellas et cogas in contrarium facientibus non obstantibus quibuscunque. Datum, ut supra.

¹²² Aláhúzza.

¹²² Gabriele Rangoni pápai követ (1467–1479), egri püspök (1476–1486).

¹²³ Leonardus Grifus pápai titkár.

¹²⁴ Garázda Péter pozsegi prépost (1465–1498).

¹²⁵ Ióánnész Argüropulosz.

9.

Róma, 1477. január 30.

IV. Sixtus pápa az egri püspökből

IV. Sixtus pápa tudatja Gabriele Rangoni egri püspökkel, hogy a Római Kúriánál lévő Medici és Pazzi kereskedők Kelemen fia Imre boszniai prépostot és bácsi kanonokot, valamint Mihály főesperest és váci kanonokot bizonyos kölcsönök visszafizetésének elmulasztása miatt kiközösítették. Ezért a pápa meghagyja a püspöknek, hogy a neki küldött kiközösítő leveleket hirdesse ki, és a kiközösítetteket a levelek tartalma szerint kényszerítse a kölcsön visszafizetésére.

(Tit., fol. 236r: 'Episcopo Agriensi'.¹²⁶ A bal margón: 'Leonardus Grifus'.¹²⁷ ASR Acquisiti e doni, busta 26/1, n. 28, fol. 236rv – reg.)¹²⁸

Venerabilis frater, salutem etc. Cum dilecti filii de Medicis et de Pactiis ac socii, mercatores nostram Romanam Curiam sequentes, sicut nobis exponi curarunt, quosdam Emericum Clementis, prepositum ecclesie Boznensis canonicumque Bachiensem,¹²⁹ et Michaelem, archidiaconum et canonicum ecclesie Waciensis¹³⁰ ob non solutionem certarum pecuniarum eis mutuo concessarum fecerint excommunicari, aggravari et reaggravari, et nunc litteras excommunicatorias et reaggravatorias illuc mittant. Nos equitati convenire censes, ut eis debiti et opportuni favores impendantur, fraternitati tue committimus per presentes et mandamus, quatenus litteras ipsas publicari, ubi expediens fuerint, ipsosque excommunicatos, prout sunt, denunciare procures ac facias Emericumque et Michaelem prefatos ad debitam mutui predicti satisfactionem iuxta litterarum ipsarum tenorem compellas, itaque mercatores ipsi, quod suum est, consequi possint non obstantibus in contrarium facientibus quibuscunque. Datum Rome, die XXX Ianuarii 1477, anno sexto.

¹²⁶ Gabriele Rangoni pápai követ (1467–1479), egri püspök (1476–1486).

¹²⁷ Leonardus Grifus pápai titkár.

¹²⁸ Ugyanebben az ügyben 1477. dec. 19-én is írt IV. Sixtus pápa I. Mátyás királynak, ELTE EKK Ms. G 39. („nagyobb” Nádasdy-kódex) fol. 194v [MNL-OL DF 283 386]; OSzKK Quart. lat. vol. 755, fol. 5v (1477. szept. 19-ei datálással), MVH I/6, 253; NEMES, *Repertorium*, n. 365.

¹²⁹ Kelemen fia Imre bácsi kanonok (1466–1476) C. TÓTH, *A kalocsa-bácsi főegyházmegye*, 67; boszniai prépost (1469–1477), *Cameralia Documenta Pontificia*, I, 144–145. n. 244; C. TÓTH–TERNOVÁČ, *Káptalanok a Drávántúlon*, 21.

¹³⁰ Valószínűleg Mihály szigetfői főesperesről lehet szó, C. TÓTH, *A váci székeskáptalan*, 17.

10.

Róma, 1477. június 11.

IV. Sixtus pápa Ilonához, Frangepán Zsigmond özvegyéhez

IV. Sixtus pápa tudatja Ilonával, Frangepán Zsigmond zenggi ispán özvegyével, hogy Leonello Chieregato arbei püspök tájékoztatása szerint az arbei püspökség tizedeit és néhány jogát – amelyről házastársa, Zsigmond gróf az előző püspökkel korábban már megállapodást kötött – elfoglalta. A pápa felkéri Ilonát, hogy hagyjon fel a foglalással és a püspökséget jogaiban állítsa vissza, máskülönben kénytelen lesz a püspökség kártalanításáról gondoskodni.

(TIT.: 'Helene relicte quondam Sigismundi de Frangepanibus comitis Segnie'. A bal margón: 'Leonardus Grifus'.¹³¹ ASR Acquisiti e doni, busta 27/1, n. 31, fol. 221r^v – reg.)

Dilecta in Christo filia, salutem etc. Ex relatione venerabilis fratris Leonelli episcopi Arbensis¹³² intelleximus devotionem tuam occupare nonnulla iura et decimas ad ecclesiam suam Arbensem spectantia, super quibus etiam, tanquam super bonis ecclesiasticis olim Sigismundus consors tuus quandam compositionem cum eiusdem episcopi predecessore, sicut accepimus, fecerat. Profecto dilecta in Christo filia hec valde, si ita sit, onerant conscientiam tuam et anime tue magnum generant periculum. Deberes pro tuo honore et reverentia Dei, quandoquidem catholici et devoti animi es, talia nedum non facere, sed ne ab aliis fiant tolerare. Nam sacrorum [fol. 221r] canonum etiam instituta prohibent in alienam messem falcem immittere. Nos autem pro pastoralis officio debemus indemnitati quarumlibet ecclesiarum consulere et animarum periculis obviare, quamobrem duximus te paterne monendam, quam hortamur et requirimus, ut ab huiusmodi occupatione desistas et anime tue salutem, que unicuique catholice et pie menti preceteris cure esse debet, non postponas, decimas et iura Arbensis ecclesie hactenus occupata, quemadmodum honestatis et iustitie debitum exigit, relaxes et restituas et ea libere ipsi ecclesie deinceps relinquant, ab occupationeque desistas et episcopum ipsum, quem nos paterna plurimum benevolentia ob eius probitatem et doctrinam prosequimur, carum habeas et favore prosequaris, placebit id omnipotenti Deo et tibi cedit ad laudem nosque id gratum habemus, alioquin pro debito nostro pastoralis cogere per acriora remedia indemnitati ipsius ecclesie providere, que tu pro catholico animo tuo tuoque honore considerare debes. Datum Rome, die XI Iunii 1477, pontificatus nostri anno sexto.

¹³¹ Leonardus Grifus pápai titkár.

¹³² Leonello Chieregato arbei püspök (1472–1484), HC II, 92.

11.

Róma, 1477. június 11.

IV. Sixtus pápa Korbáviai János grófból

Regesztját lásd az imént, 10. sz.

(TIT.: 'Iohanni comiti Corbavie'. A bal margón: 'Leonardus Grifus'.¹³³ ASR Acquisiti e doni, busta 27/1, n. 31, fol. 221rv.)

Dilecte fili, salutem etc. Intelleximus ex relatione venerabilis fratris Leonelli episcopi Arbensis¹³⁴ te occupare et detinere nonnulla iura et decimas ad ecclesiam suam Arbensem spectantia, quod si verum est, multum conscientiam tuam onerat et grave anime tue preiudicium generat, deberes, ut supra.

12.

Róma, 1477. június 11.

IV. Sixtus pápa a zárai érsekhez vagy általános belynökhöz

IV. Sixtus pápa tudatja Maffeo Vallaresso zárai érsekkel, hogy Leonello Chieregato arbei püspök előadta neki, hogy Korbáviai János és Ilona, Frangepán Zsigmond özvegye az arbei püspökség néhány jogát és tizedeit, valamint a nonai és a korbáviai püspök az arbei egyházmegye egy bizonyos részét jogtalanul elfoglalta. A pápa az arbei püspök kérvényeinek engedve megbízza az érseket, hogy az említett Jánost, Ilonát és a püspököket – akár egyházi büntetés segítségével – vegye rá arra, hogy a jogtalan foglaltságokat adják vissza és a későbbiekben ettől tartózkodjanak.

(TIT., fol. 221v: 'Archiepiscopo Ladrensi' vel eius in spiritualibus generali vicario'. A bal margón: 'Leonardus Grifus'.¹³⁵ ASR Acquisiti e doni, busta 27/1, n. 31, fol. 221v–222r – reg.)

Venerabilis frater, salutem etc. Pro pastoralis officio ad ea prompto studio incendere debemus, que conservationem ecclesie et iurium earundem concernunt. Cum igitur venerabilis frater Leonellus episcopus Arbensis¹³⁷ nobis exposuerit, quod a Iohanne comite Corbavie et ab Helena, relicta quondam Sigismundi de Frangepanibus¹³⁸ comitis Segnie nonnulla iura et decimas ac a Nonensi¹³⁹ et Corbaviensi¹³⁹ episcopis certa pars diocesis sue Arbensis ecclesie indebite occupatur, propterea que illa recuperare intendat. Nos eius propositum commendantes et quantum possumus confovere cupientes prefati quoque episcopi honestis in hac parte supplicationibus

¹³³ Leonardus Grifus pápai titkár.

¹³⁴ Leonello Chieregato arbei püspök (1472–1484).

¹³⁵ Maffeo Vallaresso (1450–1494) zárai érsek, HC II, 166; MELCHIORRE, *Vallaresso*, i.m.

¹³⁶ Leonardus Grifus pápai titkár.

¹³⁷ Leonello Chieregato arbei püspök (1472–1484).

¹³⁸ Giorgio Difnico nonai püspök (1475–1523), FARLATO, *Illiricum sacrum*, IV, 223–225; HC II, 204.

¹³⁹ A korbáviai – 1461-től modrusi – püspök, Nicholaus Machinensis volt, C. ΤΩΤΗ, *Magyarország késő középkori főpapi arcbontológiája*, 78.

inclinati fraternitati tue harum serie iniungimus, ut^b Iohannem et Helenam, ad quos etiam impresentiarum desuper scribimus, ac etiam episcopos prefatos nostro nomine moneas, et quibus poteris, rationibus inducere studeas, ut occupata restituant et deinceps abstineant suoque honori et animarum saluti consulant, quoniam hec sine offensa Dei fieri non possunt. Speramus illos etiam per te monitos debito suo satisfacturos, quod si secus eveniret, per presentes tue fraternitati committimus, ut causam occupationis premisse auctoritate nostra audias, intelligas et cognoscas vocatis vocandis fineque debito termines faciens, quod iustitia mediante decreveris inviolabiliter per censuram ecclesiasticam et alia iuris oportuna remedia observari non obstantibus constitutionibus et ordinationibus apostolicis ceterisque contrariis quibuscunque. Datum Rome, die XI Iunii 1477, anno sexto.

^a Sic! ^b Utána kihúzza: 'ac'.

13.

Róma, 1477. július 15.

IX. Sixtus pápa a magyar királyhoz

IV. Sixtus pápa kéri Mátyás magyar királyt, hogy védje meg az esztergomi káptalant a jogait, joghatóságait, tizedeiket és más javaikat jogtalanul háborgatóktól.

(TIT.: 'Regi Hungarie'.¹⁴⁰ A bal margón: 'Leonardus Grifus'.¹⁴¹ ASR Acquisiti e doni, busta 27/1, n. 31, fol. 287r.)

Carissime etc. Libenter maiestati tue res ecclesiasticas commendare solemus, quoniam religiosi catholicique animi princeps es. Itaque honestis dilectorum filiorum capituli ecclesie Strigoniensis supplicationibus inclinati celsitudinem tuam hortamur in Domino, ut ipsos suscipias commendatos eosque protegas et defendas, quatinus contra omnes indebitos molestatores et perturbatores occasione suorum iurium, iurisdictionum, decimarum aliorumque bonorum opportunos^a favores tuos sentiant nec a quoque indebite opprimantur. Erit res Deo accepta tueque serenitati convenientissima et nobis etiam propter iustitiam pergrata. Datum Rome, die XV Iulii 1477, anno VI°.

^a A kéziratban: 'oportunos'.

¹⁴⁰ I. (Hunyadi) Mátyás magyar (1458–1490) és cseh (1469–1490) király.

¹⁴¹ Leonardus Grifus pápai titkár.

14.

Róma, 1477. július 28.

IV. Sixtus pápa a magyar királyhoz

IV. Sixtus pápa Mátyás magyar királynak – és *mutatis mutandis* Gabriele Rangoni egri püspöknek – ajánlja Mihály pécsi olvasókanonokot, aki Rómába érkezve ezt kérte a pápától.

(TIT.: 'Regi Hungarie'.¹⁴² A bréve szövege alatt: 'Simile mutatis mutandis episcopo Agriensi'.¹⁴³ A bal margón: 'Leonardus Grifus'.¹⁴⁴ ASR Acquisiti e doni busta 27/1, n. 31, fol. 307v – reg.)

Carissime in Christo fili noster, salutem etc. Venit Romam dilectus filius Michael de -----^a lector et canonicus Quinqueecclesiensis humiliterque supplicari nobis curavit, dignaremur eum tue celsitudini, cuius se capellanum asserit, commendare, admisi-mus eius preces pro solita huius Sancte Sedis benignitate, itaque ipsum tibi in Domino commendamus. Datum Rome, die XXVIII Iulii 1477, anno VI°.

^a A nevet regisztrum írnoka kipontozta.

15.

Róma, 1477. augusztus 22.

IV. Sixtus pápa a kalocsai érsekhez

IV. Sixtus pápa meghagyja Matucsinai Gábor kalocsai érseknek, hogy a Magyarországon tevékenykedő domonkos rendet – amelyet sokan akadályoznak az Apostoli Szentszék kiváltságai szerint végzett lelkipásztori szolgálatukban – védje meg, az ellentmondókat pedig egyházi büntetések vagy más jogi eszközök által mindentől tiltsa el.

(TIT.: 'Archiepiscopo Collocensi'.¹⁴⁵ A bal margón: 'Leonardus Grifus'.¹⁴⁶ ASR Acquisiti e doni, busta 27/1, n. 31, fol. 365v–366r – reg.) TRANS.: Matucsinai Gábor kalocsai érsek, 1478. jan. 15. ANR Sibiu, Colecția de arte fasciculată, G. Probleme religioase, n. 72, f. 6. REG.: NEMES, *Repertorium*, n. 362.)

Venerabilis frater, salutem etc. Queruntur dilecti filii, religiosi ordinis Predicatorum in regno Hungarie Altissimo famulantes se a plerisque sepenumero impediri, quominus privilegiis et indultis a Sede Apostolica ordini locis et personis eorum concessis fruuntur et gaudeant, in dicte sedis contemptum et ipsorum gravem iniuriam et iacturam, supplicari proinde nobis fecerunt humiliter, ut pro ministerio pastoralis opportune^a super premissis sibi consulere dignaremur. Quocirca nos huiusmodi supplicationibus in Domino annuentes deque tue fraternitatis pietate et probitate precipuam

¹⁴² I. (Hunyadi) Mátyás magyar (1458–1490) és cseh (1469–1490) király.

¹⁴³ Gabriele Rangoni pápai követ (1467–1479), egri püspök (1476–1486).

¹⁴⁴ Leonardus Grifus pápai titkár.

¹⁴⁵ Matucsinai Gábor kalocsai érsek (1471–1478), C. TÓTH, *Magyarország késő középkori főpapi archontológiája*, 35.

¹⁴⁶ Leonardus Grifus pápai titkár.

in Domino fiduciam obtinentes eidem tue fraternitati presentium tenore [fol. 366r] committimus et mandamus, quatinus prefatis religiosis efficacia presidii favore assistens non permittas eos a quoque preter formam indultorum et privilegiorum huiusmodi molestari. Contradictores quoslibet per censuras ecclesiasticas et alia iuris oportuna remedia compescendo in contrarium facientibus non obstantibus quibuscunque. Datum Rome, die XXII Augusti 1477, anno VI°.

^a A kéziratban: 'oportune'.

16.

Róma, 1477. augusztus 22 u.

IV. Sixtus pápa minden keresztény hívőböz

IV. Sixtus pápa Nicolaus Machinensis modrusi püspök kérésére kijelenti, hogy – mivel a modrusi püspökség a török betörések miatt jövedelmeiben megfogyatkozott, valamint a székváros és az egyházmegye lakossága a töröktől való félelem miatt a szentévi búcsúért Rómába nem mehetett – a következő Nagyboldogasszony ünnepén és annak oktaváján a székesegyházban búcsút engedélyez.

(A breve szövege felett: 'Putens'. A bal margón: 'Leonardus Grifus'.¹⁴⁷ ASR Acquisiti e doni, busta 27/1, n. 31, fol. 366v – reg.)

Universis et singulis presentes litteras inspecturis, salutem etc. Pro ministerio pastoralis officii ad ea semper libenter intendimus, ex quibus spiritualis fidelium consolatio, ecclesiarum utilitas et salus provenit animarum. Quocirca paterno affectu considerantes, quod ecclesia Modrusiensis propter vicinitatem infidelium Turchorum, illorum incursiones in fructibus mense episcopalis valde est diminuta, populique civitatis et diocesis illius instante ipsorum Turcorum metu ad consequendas iobiles^a indulgentias almam Urbem nostram petere commode nequiverunt, venerabilis fratris Nicolai episcopi Modrusiensis piis et devotis in hac parte supplicationibus inclinati spiritualis dono gratie eos duximus proseguendas de omnipotentis igitur Dei misericordia et Beatorum Petri et Pauli apostolorum eius auctoritate confisi omnibus et singulis Christifidelibus, qui in festo Assumptionis Beatissime Virginis Marie proxime futuro et eius octava dumtaxat dictam ecclesiam devote visitaverint et de bonis sibi a Deo collatis grata ac caritativa subsidia pro restauratione fructuum predicte mense et intentione ipsius ecclesie erogaverint ac ad id manus porrexerint ...^b

^a Sic! ^b A kötet további lapjai elvesztek.

¹⁴⁷ Leonardus Grifus pápai titkár.

17.

Róma, 1476. november 21.

IV. Sixtus pápa a magyar királyhoz

IV. Sixtus pápa tudatja a magyar – helyesen IV. Eduárd angol – királlyal, valamint *mutatis mutandis* a salisburyi káptalannal és Thomas Bourchier canterbury érsekkel, hogy James Goldwell norwichi püspöki kinevezése által megüresedett salisburyi dékánsságot korábban Stefano Nardini bíboros, milánói érsek számára rezerválta. Mivel a javadalmat Nardini még nem tudta elfoglalni, ezért a pápa meghagyja a királynak, hogy a dékánsság birtokba vételében segítse a bíborost.

(TIT.: 'Regi Hungarie'. A bréve szövege alatt: 'Simile ad capitulum dicte ecclesie, ut eum recipiant. Simile ad cardinalem Cantuariensem',¹⁴⁸ ut maiestati regie persuadeat et instet, ne sit opus ad censuras devenire etc.'. A bal margón: 'Leonardus Grifus'.¹⁴⁹ ASR Acquisiti e doni, busta 26/1, n. 28, fol. 128rv – reg.)

Carissime in Christo fili noster, salutem etc. Dudum dilecto filio nostro Stephano tunc Sancti Adriani, nunc Sancte Marie in Transtiberim tituli presbitero cardinali Mediolanensi¹⁵⁰ decanatum ecclesie Saresbiriensis, tunc per promotionem^a de persona dilecti filii Iacobi Goldouoil,¹⁵¹ olim illius decani ad ecclesiam Noruicensem auctoritate apostolica factam vacantem et propterea dispositioni nostre reservatum commendavimus, prout in litteris et superinde fulminatis processibus latius continetur, et cum idem cardinalis, quod negligentie eorum, qui hac de causa ad maiestatem tuam fuerunt, potiusquam ipsius maiestatis tue, quam semper huic Sancte Sedi devotam et revertentem cognovimus, imputandum arbitramur, [fol. 128r] possessionem dicti decanatus adhuc adeptus non sit, eandem maiestatem tuam pro huius sedis honore iterato hortari voluimus, ut velit effectualiter operari, ut ipse cardinalis tibi et regno tuo deditissimus dicti decanatus possessionem liberam et pacificam sine ulteriori mora assequatur, in quo nobis faciet rem gratissimam, sicuti etiam ex dilecto filio Iohanne Huseman¹⁵² notario et nuntio nostro latius intelliges. Datum etc. Rome, apud Sanctum Petrum, die XXI Novembris 1476, anno sexto.

^a Utána kihúzza: 'dilecti fili'.

NEMES GÁBOR

¹⁴⁸ Thomas Bourchier canterbury érsek (1454–1486), bíboros (1467–1486), HC II, 14. 117.

¹⁴⁹ Leonardus Grifus pápai titkár.

¹⁵⁰ Stefano Nardini (1420 k.–1484), Milánó érseke (1461–1484), a S. Adriano diakónus (1473–1476), majd a S. Maria in Trastevere presbíter (1476–1484) bíborosa, HC II, 17. 188; ESPOSITO, Nardini.

¹⁵¹ James Goldwell, Salisbury dékánja (1463–1472), Norwich püspöke (1472–1499), IV. Eduárd angol király titkára, HC II, 205.

¹⁵² Iohannes Huseman, procurator et notarius Rote és abbreviator, RORC, letöltés 2022. 06. 27.